

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

37^E JAARGANG

WOENSDAG 16 APRIL 1952

No 1821

COMMISSIE VAN REDACTIE

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;

F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

J. E. Mertens; J. van Tichelen;

R. Vandeputte; F. Versichelen.

INHOUD

	Blz.
Saneringsproblemen in de tuinbouw door <i>W. H. Kemmers</i>	300
De Pensioen- en spaarfondsenwet: een juridisch monstrum? door <i>G. Nijk</i>	302
Mogelijkheden en wenselijkheden ten aanzien van de beleggingen en het beheer van de sociale fondsen door <i>Dr H. P. W. van Ravestijn</i>	304
De regeling der mededinging door <i>H. C. Bos en J. R. Zuidema</i>	307
Amerikaanse oliecontroversen door <i>F. S. Noordhoff</i>	310
Geld- en kapitaalmarkt door <i>Drs J. C. Brezet</i>	311

Dezer dagen

kalmpjes aan. Het klimaat, althans in de landen bi der see, vertoonde die standvastige mildheid, die volgens Huntington nooit een „mainspring of civilisation” oplevert; we zijn ongevoelig, althans tijdelijk gevoelloos voor de uitdagingen, die Toynbee voor elke kans op cultuur wil doen aanvaardren. De natuurromantiek op de manier van Rousseau drijft boven.

De meest speelse samenvatting komt van de Berlijnse correspondent van „The Times”, die uit Oost- en West-Berlijn beide meldt: „Heat without politics”. Zelfs de laatste Russische nota aan de Westelijke machten en het eind van de economische conferentie in Moskou „have been almost forgotten”.

Eén woord vooral tekent hier de goede journalistiek: „almost”. De blijheid der vrije dagen is door velen niet langer bereikt op de wijze, waarop kinderen voorkomen, dat zij het gevreesde donker zien: door de ogen te sluiten. De commentaren zijn opvallend eensluidend: voor het eerst in jaren heeft men het voorjaar genoten, zoals het viel.

Kwaad of goed? In Canada goed: de bij de laatste begroting openbaar gemaakte gegevens over de toeneming van het volume van het nationaal product, doen denken aan de afmetingen van de oom uit Canada, in een eens befaamd deuntje: toeneming 90 pCt in twaalf jaar. Vertragingfactor in de ontwikkeling: gebrek aan arbeidskracht.

Een beeld met leemen voeten? Er is wel een geleidelijk zwaar leunen op één steunpunt: de uitvoer naar de Verenigde Staten van een nog niet groot aantal grondstoffen. Weer blijkt Amerika, opgevat als de Verenigde Staten, de Atlas van de Westelijke conjunctuur te zijn.

Vertoont Atlas al de voor een drager zo gevaarlijke neiging om van houding te veranderen? De per decreet voorkomen staalstaking kan niet doorwerken, omdat de voortbrenging voortgaat. De uitwerking naar de loonzijde zal, naar men verwacht, groter of dezelfde zijn als bij staking. De staalproductie, die in de Verenigde Staten op korte termijn geen schaarste doet zien, zou dan zijn gestaakt, thans gaat deze door. Wat zal overheersen: de „Mengenconjunktur”, de steun door het in stand houden van de productie of de „Preiskonjunktur”, de ontmoediging door het niet verhogen der staalprijzen.

Gaat een oud plaatje weer voor de toverlantaarn van de conjunctuurtheorie en krijgt de prijschaar tussen grondstoffen- en fabrikaten exporterende landen weer een kans? Vele grondstoffenprijzen zijn sterk gedaald. In de eerste drie tot vier jaar na de oorlog is telkens berekend, dat het goede daarvan moest komen. Komt het ditmaal op een verkeerd moment?

Wie als vriend hier binnengaat, komt nooit te vroeg, doch steeds te laat. Het siert de pers der Verenigde Staten, dat zij heeft begrepen, dat ten opzichte van H.M. de Koningin dit woord paste. Het past ons, om over een koninklijk bezoek niet in beschouwingen te treden, alsof een „public relations officer” een opdracht had gekregen.

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Aanpassing

van ondernemingspensioen- en
spaarfondsen aan de (komende)
nieuwe wettelijke bepalingen ●

Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850 - 5346

SMIT SLIKKERVEER

DYNAMOS MOTOREN INSTALLATIES

ESCOMPTO-BANK N.V.
vraagt

Een jonge Econoom

teneinde na vooropleiding in de dienst harer kantoren in Indonesië te worden uitgezonden.

Uitsluitend schriftelijke, uitvoerige sollicitaties, vergezeld van pasfoto, te richten aan het Secretariaat, Postbus 24, Amsterdam.

R. MEES & ZONEN

ANNO 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

ROTTERDAM

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen,
Amsterdam (alleen Assurantie)

Fa. NANNINGS EN KRUIJER

NIEUWE HAVENWEG 13 — ARNHEM

TEL. 20581

GROOTHANDEL IN:

- NON FERRO METALEN
- OUD IJZER
- TEXTIEL AFVAL
- OUD PAPIER

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij

H. A. M. Roelants
Schiedam

Ook voor Beschikbare Krachten is een annonce in „Economisch-Statistische Berichten” de aangewezen weg. Annonces, waarvan de tekst 's Maandags in ons bezit is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het nummer van dezelfde week worden opgenomen.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Maandstaat op 31 Maart 1952

Kas, Kassiers en Dag- geldleningen . . . f.	32.419.838.04	Kapitaal f.	45 000.000. -
Nederlands		Reserve „	16.500.000. -
Schatkistpapier . . .	501.700.000. -	Bouwreserve „	1.000.000. -
Ander Overheidspapier . .	29.089.600. -	Deposito's op Termijn „	183.307.683.24
Wissels „	97.646.49	Crediteuren „	553.120.350.01
Bankiers in Binnen- Buitenland	19.376.872.89	Geaccepteerde Wissels „	12.024.813.27
Effecten en Syndicaten . .	4.935.522.08	Door Derden	
Prolongatiën en Voor- schotten tegen Effecten . .	16.130.816.23	Geaccepteerd	2.124.636.57
Debiteuren „	199.126.599.57	Kassiers en Genomen	
Deelnemingen (incl. Voorschotten)	10.035.949.86	Daggeldleningen „	476.314.96
Gebouwen „	3.500.000. -	Overlopende Saldi en Andere Rekeningen „	2.859.047.11
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen „	665.187.23	Reserve voor Verleende Pensioenen	665.187.23
	<u>f. 817.078.032.39</u>		<u>f. 817.078.032.39</u>

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

W. H. KEMMERS, Saneringsproblemen in de tuinbouw.

In de laatste paar jaren is in tuinbouwkringen veel aandacht gewijd aan een sanering van de tuinbouw. Deze sanering zou een herstel van de wanverhouding tussen de productie en de afzetmogelijkheden, die zich uit in de vorm van lage prijzen en het ontstaan van doordraai, moeten inhouden. Deze wanverhouding kan zowel door verruiming van de afzet als door inkrimping van de productie worden opgeheven. Schrijver betoogt, dat er, behalve enige kleine mogelijkheden bij de geforceerde, bewaarde of arbeidsintensieve groenten, geen kansen op een blijvende verruiming van de afzet aanwezig zijn. Wat de inkrimping der productie betreft, blijkt het, dat de wanverhouding tussen productie en afzet vnl. voorkomt in een jaar, volgend op een jaar met hoge prijzen in binnen- en buitenland (cyclische beweging). Een sanering zou in principe kunnen worden gericht op opheffing der cyclische beweging en op beperking der productie, indien deze niet alleen in slechte jaren, doch ook gemiddeld te groot is in verhouding tot de afzetmogelijkheden. Na een bespreking der in dezen aanbevolen middelen concludeert schrijver, dat sanering slechts kan worden bereikt door vermindering van het aantal in de groenteteelt werkzame personen.

G. NIJK, De Pensioen- en spaarfondsenwet: een juridisch monstrum?

Tegen het — reeds door de Tweede Kamer aangenomen — ontwerp Pensioen- en spaarfondsenwet heeft schrijver ernstige bedenkingen, zowel van principiële als van redactionele aard. Schrijver beziet in dit artikel de algemene lijn en toetst de wet aan algemene rechtsbeginselen. Zijn bezwaren laten zich in enkele — overigens met elkaar verband houdende — punten samenvatten: 1. de wetgever had niet mogen verzuimen overgangsbepalingen op te nemen; 2. de wet behoort voor het verleden niet in wettig gesloten overeenkomsten in te grijpen; 3. de wetgever heeft zich onvoldoende rekenschap gegeven van de grote praktische moeilijkheden verbonden aan de vaststelling van de omvang van de toezeggingen en — dit wel het meest wat de uitvoering door verzekeringen betreft — aan de effectuering van de gegeven toezeggingen. Schrijver behandelt deze drie punten in samenhang met elkkaar.

Dr H. P. W. VAN RAVESTIJN, Mogelijkheden en wenselijkheden ten aanzien van de beleggingen en het beheer van de sociale fondsen.

Dit onderwerp werd in „E.-S.B.” van 26 Maart jl. besproken door de heer G. Verwey in diens artikel over de oprichting van de N.V. Belegging Maatschappij voor Sociale Fondsen, waarin hij de hoop uitsprak, dat in wijde kring aan een afzonderlijke beleggingsmaatschappij voor sociale fondsen behoefte zou blijken te bestaan. Schrijver belicht in dit artikel deze aangelegenheid van een andere zijde en behandelt daarbij de volgende vragen: a. heeft het tot stand komen van een dergelijke nieuwe concentratie van beleggingen, en dus van kapitalen, welke belegging zoeken onder één centraal beheer, geen nadelen: beurs-technisch, beleggingstechnisch, sociaal en economisch?; b. zijn er andere, zowel voor de sociale fondsen als voor het algemeen economisch en sociaal welzijn van ons land, even bevredigende en misschien minder kostbare oplossingen te vinden?; c. in hoeverre zijn de gestelde doeleinden te verwirkelijken door andere oplossingen dan aandelenbelegging? Is aandelenbelegging en belegging in eventuele andere zgn. zakelijke waarden voor sociale fondsen de enige en de meest wenselijke oplossing? Of zijn er andere denkbaar, welke minder riskant zijn en veel

minder actief beheer vergen dan aandelenbezit?; d. is het eigenlijk wel gemotiveerd, en economisch gezien rationeel, een dergelijke afzonderlijke beleggingsconcentratie te vormen?

H. C. BOS en J. R. ZUIDEMA, De regeling der mededinging.

Op 4 en 5 April jl. is te Rotterdam het Tweede Heroriënteringsweekend voor afgestudeerden van de Nederlandsche Economische Hoogeschool gehouden. Het onderwerp „De regeling der mededinging” werd ingeleid door Prof. Mr Ph. A. N. Houwing en Prof. H. W. Lambers. Dit artikel bevat een kort verslag van deze inleidingen en de daarop gevolgde discussie.

F. S. NOORDHOFF, Amerikaanse oliecontroversen.

In dit artikel schenkt schrijver aandacht aan de moeilijkheden, die in verband met het onderwerp „Diepzeeboringen” gerezen waren tussen de Federale Unie aan de ene kant en de Staten Californië, Louisiana en Texas aan de andere kant. Deze moeilijkheden waren een uitvloeisel van een in 1943 door de Federale Unie genomen beslissing, houdende dat de beschikkingsmacht over de oliehoudende zeegebieden, liggende buiten de kustlijn van Californië, bij de Federale Unie berustte en dus niet bij de desbetreffende Staat.

— SOMMAIRE —

W. H. KEMMERS, Les problèmes d'assainissement dans l'horticulture.

L'assainissement de l'horticulture néerlandaise, c'est à dire l'élimination de la disproportion existant entre la production et les débouchés, ne pourra être réalisé que par la diminution du nombre de personnes travaillant dans l'horticulture, étant donné qu'on ne peut espérer un élargissement permanent des débouchés.

G. NIJK, La loi sur les fonds de pensions et d'épargne: un non-sens juridique?

L'auteur émet dans cet article quelques sérieuses objections de principe et de forme au sujet du projet de loi sur les fonds de pensions et d'épargne.

Dr H. P. W. VAN RAVESTIJN, Les possibilités et les desiderata en ce qui concerne les investissements et la gestion des fonds sociaux.

En se référant à l'article de G. Verwey publié dans le „E.-S.B.” du 26 mars dernier, concernant la constitution d'une société anonyme pour les investissements des fonds sociaux, l'auteur estime qu'une nouvelle concentration des investissements n'est probablement pas nécessaire et que dans certaines circonstances elle n'est même pas désirable.

H. C. BOS et J. R. ZUIDEMA, La réglementation de la concurrence.

Il s'agit d'un court résumé des exposés faits concernant la réglementation de la concurrence par le Professeur Mr Ph. A. N. Houwing et le Professeur H. W. Lambers au Deuxième Week-end d'Etude pour les anciens étudiants de la Nederlandsche Economische Hoogeschool.

F. S. NOORDHOFF, Les controverses américaines en matière de pétrole.

Dans cet article l'auteur fait un exposé des difficultés qui ont surgi en ce qui concerne les forages de puits de pétrole en mer entre l'Union Fédérale, d'une part, et les Etats de Californië, de la Louisiane et du Texas, d'autre part.

Saneringsproblemen in de tuinbouw

In de laatste paar jaren is in tuinbouwkringen veel aandacht gewijd aan een sanering van de tuinbouw. Als regel werd hiermede de groenteteelt bedoeld. De sanering zou een herstel van een voor de tuinbouw ongunstige verhouding tussen de productie en de afzetmogelijkheden in moeten houden. Een dergelijke wanverhouding openbaart zich in de vorm van lage prijzen voor de groenten, in combinatie met het ontstaan van doordraai. Onder doordraai wordt verstaan de hoeveelheid groente, welke niet boven de op de groenteveilingen van kracht zijnde minimumprijzen kan worden verkocht. De telers hebben n.l. gezamenlijk door middel van hun coöperatieve veilingen een volledig stelsel van minimum-prijsregelingen opgebouwd. De telers, welker producten zijn doorgedraaid, ontvangen uit speciale fondsen, in beheer bij het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen, een vergoeding. Deze minimumprijzenfondsen worden gevormd door heffingen op de ter veiling aangevoerde producten.

De doordraai is vooral in het oogstjaar 1950 omvangrijk geweest. De cijfers in tabel I geven hierin een nauwkeurig inzicht. Het is begrijpelijk, dat vooral in dat jaar veel over een sanering is gedacht.

TABEL I.

(in duizenden kilogrammen)

Product	Veilingaanvoer per seizoen			Doordraai per seizoen		
	1949/50	1950/51	1951/52	1949/50	1950/51	1951/52
Andijvie	42.800	47.300	42.300	1.500	8.200	3.800
Asperges	1.400	2.400	3.000	—	—	—
Augurken	11.900	18.600	8.100	—	3.500	—
Bloemkool	53.900	71.000	66.800	7.600	8.900	2.900
Bonen	45.000	61.700	36.000	1.100	12.900	500
Peulen	1.100	1.200	800	—	300	—
Komkommers	37.800	52.500	48.200	2.900	12.000	5.000
Krotten	25.700	16.500	12.000 ¹⁾	7.700	2.000	— ¹⁾
Rodekool	54.600	44.600	22.700 ¹⁾	14.900	11.200	1.100 ¹⁾
Savoyekool	31.600	36.700	19.400 ¹⁾	2.400	9.500	800 ¹⁾
Wittekool	60.200	67.400	46.500 ¹⁾	7.200	25.600	8.200 ¹⁾
Spitskool	9.400	4.500	3.000	6.300	1.600	100
Bospeen	23.800	20.500	19.000	1.000	1.800	100
Waspeen	17.300	20.600	7.900 ¹⁾	2.900	6.400	100 ¹⁾
Prei	11.700	15.600	8.400 ¹⁾	100	2.700	200 ¹⁾
Radisj	1.900	2.200	1.600	100	300	100
Schorseneren	2.000	2.700	2.300 ¹⁾	—	—	— ¹⁾
Sla	42.800	48.500	52.000	3.500	8.200	2.700
Spinazie	30.500	29.800	25.700	2.900	4.200	2.900
Spruiten	11.600	18.500	17.900 ¹⁾	100	100	200 ¹⁾
Tomaten	68.700	75.100	83.000	2.100	6.100	900
Tuinbonen	9.500	10.500	6.100	400	1.800	—
Witlof	18.100	22.400	13.000 ¹⁾	—	—	— ¹⁾
Schatting restant seizoen 1951-1952	—	—	53.500	—	—	1.000
Totaal	613.300	690.800	599.200	64.700	127.300	30.600

¹⁾ t/m 1 Februari 1952.

In principe kan de oplossing van het probleem in twee richtingen worden gezocht. Zowel een verruiming van de afzet als een inkrimping van de productie kunnen de wanverhouding opheffen. De eerstgenoemde richting is uit de aard der zaak het meest aantrekkelijk.

Vergroting van afzet kan worden gezocht in binnen- of buitenland. In het binnenland is het verbruik van groente complementair verbonden aan dat van aardappelen. De vraag naar groente is als gevolg hiervan weinig elastisch. Grote verschuivingen in de verbruiksgewoonten van de consumenten zijn op dit punt nauwelijks te verwachten. Dat de afzet van groente in het binnenland, hetzij door een wijziging in verbruiksgewoonten, hetzij door een nog verdere prijsverlaging tijdens massale oogsten, sterk zal toenemen, wordt dan ook niet verwacht.

In de ons omringende landen is tijdens de laagconjunctuur in de dertiger jaren door beheersing van de invoer met behulp van contingenten, invoerrechten en phytosanitaire maatregelen het prijspeil van groente kunstmatig

hoog gehouden. De rentabiliteit van de groenteteelt werd daardoor hoog genoeg om de productie te stimuleren. Gedurende de oorlog kon deze teelt zich stabiliseren en verder uitbreiden. Na 1945 werd grotendeels de vooroorlogse invoerpolitiek voortgezet.

Deze ontwikkeling heeft er toe geleid, dat het buitenland slechts groenten importeert buiten de eigen oogstperiode. Dit betekent voor de Nederlandse tuinbouw, welke onder een ongeveer gelijk klimaat moet werken, dat de exportkansen beperkt blijven tot de teelten onder glas en de teelt van bewaarproducten. Daarnaast komt het soms voor, dat de protectie in het buitenland onvoldoende was om een teelt te stimuleren; bijv. als deze zeer arbeidsintensief is. In zo'n geval wordt dan tijdens de eigen oogst geïmporteerd.

Een derde omstandigheid, waaronder in het buitenland geïmporteerd moet worden, ontstaat, als er de oogst door droogte of vorst mislukt. Nederland heeft dan, dank zij het voor de groenteteelt gunstiger klimaat, als regel nog voldoende aan te bieden.

Een vergroting van onze export is alleen te bereiken, als de buitenlandse teelten zouden worden ingekrompen. Dit kan in principe door scherpe concurrentie worden bereikt, doch de buitenlandse invoerpolitiek maakt dit onmogelijk. Grote concessies zijn op dit handelspolitieke terrein niet waarschijnlijk, te meer daar Nederland zelf t.a.v. de import van vele industrieproducten dezelfde methode toepast.

In tabel II zijn enige gegevens opgenomen over de omvang van de export en het binnenlands verbruik in de laatste jaren. Enige grote exporten uit 1949 zijn een gevolg van oogstmislukkingen in Frankrijk, België en Duitsland.

TABEL II.

(in duizenden kilogrammen)

Product	Binnenlands verbruik per seizoen (vers en geconserveerd)			Export per seizoen (vers en geconserveerd)		
	1949/50	1950/51	1951/52	1949/50	1950/51	1951/52
Andijvie	39.700	38.600	38.500	1.600	500	700
Asperges	800	600	500	600	1.800	2.700
Augurken	1.500	1.500	1.000	10.400	13.600	7.100
Bloemkool	31.500	44.700	58.600	17.600	20.100	19.000
Bonen	35.600	45.500	31.300	8.300	3.300	4.500
Peulen	1.100	900	800	—	—	—
Komkommers	16.000	15.600	15.800	18.900	24.900	27.400
Krotten	13.100	12.800	10.100 ¹⁾	4.900	1.700	1.900 ¹⁾
Rodekool	21.400	21.300	14.200 ¹⁾	18.300	12.100	7.400 ¹⁾
Savoyekool	17.300	23.600	15.500 ¹⁾	11.900	3.600	3.100 ¹⁾
Wittekool	20.500	28.600	24.800 ¹⁾	32.500	13.200	13.500 ¹⁾
Spitskool	1.800	2.000	2.500	1.300	900	400
Bospeen	16.800	14.600	12.900	6.000	4.100	6.000
Waspeen	7.100	10.600	5.100 ¹⁾	7.300	3.600	2.700 ¹⁾
Prei	6.000	11.000	7.200 ¹⁾	5.600	1.900	1.000 ¹⁾
Radisj	1.400	1.400	1.200	400	500	300
Schorseneren	100	100	100 ¹⁾	1.900	2.600	2.200 ¹⁾
Sla	27.600	27.500	32.900	11.700	12.800	16.400
Spinazie	26.500	23.900	22.100	1.100	1.700	700
Spruiten	9.000	15.900	13.600 ¹⁾	2.700	2.500	4.100 ¹⁾
Tomaten	28.900	26.700	23.900	37.700	42.300	58.200
Tuinbonen	8.000	8.100	5.800	1.100	600	300
Witlof	18.300	24.200	12.900 ¹⁾	300	100	100 ¹⁾
Schatting restant seizoen 1951-1952	—	—	21.400	—	—	31.100
Totaal	350.000	399.700	372.700	202.100	168.400	210.800

¹⁾ t/m 1 Februari 1952.

De conclusie moet wel zijn, dat behalve enige kleine mogelijkheden bij de geforceerde, bewaarde, of arbeidsintensieve groenten geen kansen tot een blijvende verruiming van de afzet aanwezig zijn.

De andere mogelijkheid tot sanering betrof een inkrimping van de productie. De productie wordt bepaald door het beteelde areaal en de opbrengst per ha. De opbrengst per

ha varieert onder invloed van de weersomstandigheden. Het betaalde areaal is evenmin constant. De prijs van groente in een bepaald jaar blijkt n.l. grote invloed te hebben op de omvang van het areaal in een volgend jaar. Bij éénjarige gewassen, hetgeen groenten meestal zijn, ontstaat hierdoor een bepaalde cyclus. Afwisselend volgen jaren met lage prijzen ten gevolge van een grote productie, op jaren met een kleine productie, gepaard met hoge prijzen. Een misoogst in een of ander land, zoals in 1949 in bijna geheel West-Europa plaatsvond, welke hoge prijzen veroorzaakt, kan de cyclus doen beginnen. Het oogstjaar 1950 gaf dan ook een enorme productie met uiterst lage prijzen, terwijl de reacties in 1951 een kleine productie met weer hoge prijzen opleverden. Deze laatste cyclus, welke nog door de weersomstandigheden is versterkt, loopt in bijna alle Westeuropese landen parallel. Een gevolg er van is, dat de export van bepaalde groenten uit Nederland in 1950 klein was en in 1951 weer belangrijk toenam. Een dergelijke cyclus kan door diverse oorzaken plotseling afbreken.

De wánverhouding tussen productie en afzet blijkt nu voornamelijk voor te komen in een jaar, volgend op een jaar met hoge prijzen in binnen- en buitenland. De productie neemt dan overal toe, onze exportmogelijkheden verminderen en de doordraai neemt een grote omvang aan. De gegevens in de beide tabellen illustreren dit duidelijk.

Zelfs in gunstiger jaren verdwijnt de doordraai niet geheel. Groente is een hoogst bederfelijk product en de weersomstandigheden kunnen ook dan nog korte marktverstoringen veroorzaken. Dit vereist echter geen sanering. Het eigenlijke doel van de minimum-prijstellingen is juist het voorkomen van het hieruit tijdelijk voortvloeiende marktbederf. Ook de doordraai aan het einde van het seizoen bij groenten, welke oogst over meerdere maanden is uitgestrekt, zoals bij komkommers en tomaten, behoeft geen abnormale zorgen op te wekken.

Een sanering nu zou in principe gericht kunnen worden op twee punten. In de eerste plaats op opheffing der genoemde cyclische beweging en in de tweede plaats op beperking van de productie, indien deze niet alleen in slechte jaren, doch ook gemiddeld te groot is in verhouding tot de afzetmogelijkheden.

De middelen, welke zijn aanbevolen om tot sanering te geraken zijn:

- a. Prijs toeslagen door de Overheid te verstrekken op producten, welke beneden een bepaald prijsniveau zijn verkocht;
- b. Een subsidie door de Overheid te storten in uitgeputte minimum-prijzenfondsen;
- c. Verplichte beperking van het betaalde areaal door middel van teeltvergunningen.

Het eerste middel zou tot gevolg hebben, dat de rentabiliteit van de betreffende teelten beter werd. Dit kan een vermindering van de inkrimping van het betaalde areaal in het volgende jaar veroorzaken. Een dergelijke ontwikkeling zou één zijde van de cyclus in Nederland afremmen. De grote invloed, welke de gang van zaken in het buitenland op het voortduren der cyclus heeft, wordt er echter nauwelijks door verzwakt.

Het grote bezwaar van een dergelijke toeslag is echter, dat het de teelten stimuleert, terwijl juist een inkrimping wenselijk wordt geacht met het oog op de gemiddelde verhouding tussen productie en afzetmogelijkheden. Een steun aan telers, die het in een jaar als 1950 slecht hebben, kan uit sociale overwegingen volkomen verantwoord zijn, doch moet dan niet via prijs toeslagen worden uitgekeerd. De thans van kracht zijnde minimum-prijstellingen hebben in theorie een soortgelijk effect als steuntoeslagen zouden hebben. Daar echter deze minimum-prijzen vrij ver beneden de kostprijs der respectievelijke producten liggen, laten ze voldoende ruimte voor verschuivingen in de pro-

ductie. Het doel is slechts een geheel zinloze prijsafbraak te voorkomen.

Het sub. b genoemde middel wordt bij veel gelegenheden naar voren gebracht; bijv. onlangs bij het debat over de begroting voor de landbouw in de Tweede Kamer. Het heeft echter geen enkele sanerende invloed, noch op het verbreken van de cyclus, noch op de gemiddelde verhouding tussen productie en afzet. Overigens zijn de tekorten, welke in sommige fondsen zijn ontstaan, niet zo schrikbarend, dat het Centraal Bureau van de Tuinbouwveilingen tot heden een aanleiding heeft gezien, aan de Overheid om steun te vragen.

De derde methode is toegepast in 1933 in het raam van de landbouwcrismaatregelen. Toen de tuinbouw in die tijd steuntoeslagen kreeg, achtte de Overheid het gewenst de groenteteelt te gaan beheersen, teneinde de landbouw te verhinderen van de weinige rendabele akkerbouw over te schakelen op de gesteunde tuinbouw.

Het toen ingestelde stelsel van teeltvergunningen bestaat thans nog. De sanering zou moeten worden bereikt door verkleining van deze vergunningen.

Daar na een moeilijk jaar toch reeds een inkrimping in de groenteteelt plaatsvindt, zou een dergelijke maatregel of geen effect hebben, of de reeds meer genoemde cyclus nog versterken. Eigenlijk zou na een jaar van hoge prijzen een beperking van teeltvergunningen moeten worden toegepast. Dit ligt echter psychologisch zeer moeilijk en bovendien kan door diverse factoren inmiddels de betreffende cyclus geëindigd zijn.

Er is echter nog een groter bezwaar aan een beperking der teeltvergunningen. De Nederlandse tuinbouw wordt uitgeoefend in het kleinbedrijf en is arbeidsintensief. Per ha worden grote hoeveelheden arbeid aangewend. De prima verzorging levert kwaliteitsproducten op, doch houdt het gevaar in, dat de producten duur worden; te duur in verhouding tot de kwalitatief lager staande producten van de buitenlandse teelt of grotere bedrijven. Op die punten, waar nog wel met de buitenlandse telers geconcurrereerd mag worden, kan dit tot moeilijkheden aanleiding gaan geven.

Beperking van de teeltvergunningen zou de verhouding tussen de twee productiefactoren grond en arbeid nog slechter maken. De als regel vaste arbeidsbezetting moet dan op een kleinere oppervlakte grond werk zoeken. Bovendien houdt ieder vergunningenstelsel een zekere verstarring in. Dit wordt te klemmender, naarmate de vergunningen meer worden beperkt.

De conclusie uit deze overwegingen is, dat sanering slechts bereikt kan worden, door vermindering van het aantal in de groenteteelt werkzame personen. Enerzijds kan dit door extensivering een productievermindering en kostprijsverlaging geven, anderzijds zal dit in bepaalde gevallen automatisch leiden tot vermindering van het betaalde areaal en dus tot een verdere inkrimping van de productie.

Voor een groot gedeelte — en dit geldt vooral voor de niet op export gespecialiseerde vollegrondsgroenteteelt — wordt de tuinbouw echter in gezinsbedrijven uitgeoefend. Afvloeiing van een arbeidsoverschot vindt hier niet gemakkelijk plaats. Naarmate in andere bedrijfstakken de inkomens echter hoger liggen dan in de groenteteelt, zal dit de afvloeiing doen toenemen. Dit proces kan echter gepaard gaan met slechte sociale toestanden. Om die te voorkomen moeten echter andere maatregelen worden beraamd dan tot heden te berde zijn gebracht.

Een andere, doch zeer beperkte mogelijkheid is het stimuleren van andere nog arbeidsintensievere vormen van tuinbouw, zoals de teelt onder glas en de teelt van sier-teeltproducten. De mogelijkheden daartoe zijn echter slechts beperkt, terwijl het gevaar dan groot wordt, dat daar dan juist een wánverhouding tussen productie en afzetmogelijk-

heden ontstaat. Deze teelten zijn kapitaalintensief en de bedrijven, die voor sanering in aanmerking komen, zijn zeker niet in staat deze intensivering te financieren. Thans wordt gedacht om met behulp van het uit de tegenwaarde-rekening van de Marshall-hulp gevormde Borgstellings-

fonds voor de Landbouw de financiering toch mogelijk te maken. Om te slagen is er echter meer nodig dan geld; en wel geschikte grond, vakbekwaamheid en bovenal voldoende vraag naar de producten.

Honselersdijk.

W. H. KEMMERS.

De Pensioen- en spaarfondsenwet: een juridisch monstrum?

De lezing van het — reeds door de Tweede Kamer aangenomen — ontwerp Pensioen- en spaarfondsenwet heeft bij mij — bij alle waardering voor het beoogde doel — ernstige bedenkingen doen rijzen. Bedenkingen zowel van principiële als van redactionele aard.

Waar het bedrijfsleven naar mijn stellige overtuiging bij de uitvoering der wet voor grote moeilijkheden zal komen te staan, komt het mij voor, dat er alle aanleiding is, dit wetsontwerp aan een beschouwing te onderwerpen.

Ik zal mijn betoog in tweeën splitsen. In dit artikel zal ik de algemene lijn bezien en de wet toetsen aan algemene rechtsbeginselen, in een tweede artikel zal ik komen met detailcritiek.

Mijn algemene bezwaren laten zich in enkele — overigens met elkaar verband houdende — punten samenvatten:

1. de wetgever had niet mogen verzuimen overgangsbepalingen op te nemen;
2. de wet behoort voor het verleden niet in wettig gesloten overeenkomsten in te grijpen;
3. de wetgever heeft zich onvolgende rekenschap gegeven van de grote praktische moeilijkheden verbonden aan de vaststelling van de omvang van de toezeggingen en — dit wel het meest wat de uitvoering door verzekeringen betreft — aan de effectuering van de gegeven toezeggingen.

Ik zal deze drie punten in samenhang met elkaar behandelen.

Juist bij een wet als deze, in de oplegging van de plicht tot zekerstellen niet onderscheidende tussen reeds gegeven en nog te geven toezeggingen, zou men soepele overgangsbepalingen hebben verwacht. Zij zijn er niet.

Art. 4 van de Wet houdende Algemene Bepalingen der wetgeving van het Koninkrijk zegt: „De wet verbindt alleen voor het toekomstige, en heeft geen terugwerkende kracht”. Deze rechtsregel is minder eenvoudig dan zij oppervlakkig lijkt, vooral bij rechtsbetrekkingen van voortdurende aard, zoals bij ons onderwerp het geval is. Kort gezegd, schoon allerminst uitputtend, komt het hier op neer, dat bij lopende rechtsverhoudingen overgangsbepalingen de aanpassing behoren te regelen van de oude naar de nieuwe toestand, terwijl daarbij de rechten en verplichtingen reeds ontstaan vóór de inwerkingtreding van de nieuwe wet worden geëerbiedigd en gehandhaafd, en ook voor de toekomst materieel zo weinig mogelijk in de bij het sluiten der overeenkomst aan partijen voor ogen staande — geoorloofde — rechtsgevolgen wordt ingegrepen. Ook zonder voorbeelden zal men dit aanvoelen als in overeenstemming met het algemeen rechtsbewustzijn. Er zijn wel uitzonderingen aan te wijzen, maar dit zijn dan de uitzonderingen die de regel bevestigen.

De wetgever *mag* dus bij een latere wet reeds ontstane rechtsgevolgen niet aantasten, en *behoort* ook voor de toekomst onderscheid te maken tussen rechtsgevolgen uit reeds gesloten overeenkomsten en nog aan te gane verbintenissen. Een uitzondering zou kunnen worden gemaakt voor het geval de rechtsgevolgen in strijd met de openbare orde en de goede zeden zijn. Maar dan moet dit wel zeer notoïr zijn, en zo mogelijk in de rechtspraak zijn bevestiging hebben gevonden, want anders gaat de

wetgever op de stoel van de rechter zitten, die alle overeenkomsten heeft te toetsen aan de openbare orde en de goede zeden.

De wetgever *kan* een latere wet wel terugwerkende kracht verlenen. Hij is nl. soeverein; art. 11 van de bovenaangehaalde wet A.B. zegt nl.: „De rechter moet volgens de wet recht spreken; hij mag in geen geval de innerlijke waarde of billijkheid der wet beoordelen” en art. 124 lid 2 van de Grondwet zegt: „De wetten zijn onschendbaar”. De rechter mag dus een wet niet toetsen aan andere wetten, zelfs niet aan de Grondwet of de wet A.B., welke laatste wet algemene richtlijnen geeft, gebaseerd op — zij het dan niet onbetwiste — algemeen geldende normen. Een op formeel juiste wijze tot stand gekomen wet geldt dus altijd. Toch kan de wetgever *niet straffeloos* algemeen geldende normen overtreden. Of men dit zedelijke dan wel doelmatigheidsnormen wil noemen (aan de eerste term geef ik de voorkeur), ook de wetgever is er aan gebonden. Voor zover niet de rechter door interpretatie nieuw recht kan scheppen en dat ook doet, ge- en verboden nieuwe inhoud geeft of krachteloos maakt, zal een wet of zullen bepalingen van een wet, die niet of niet meer beantwoorden aan de dan aanvaarde normen of een zodanig verzet uitlokken dat de wet gewijzigd wordt, of tot een dode letter worden. Door de wet der traagheid kan zulk een proces soms lang duren, in welke tijd onberekenbare schade kan zijn toegebracht aan de eerbied voor het Recht. Nu is het niet zo, dat zedelijke normen een absoluut vaststaande grootheid vormen, en zo is het bij een stelsel als het onze, waar in beginsel de wet tot de enige rechtsbron is geproclameerd, niet te vermijden, dat sommige wetten verouderen en ons daarom niet meer aanspreken, maar onvergeeflijk wordt het, wanneer de wetgever bij het maken van een wet de normen reeds met voeten treedt.

Welnu, dat is hier gebeurd en ik vrees dan ook, dat toepassing van deze wet weer nieuwe spanningen zal toevoegen aan de vele andere, welke verschillende recente wetten met zich brachten. Tenzij de te verwachten uitvoeringsvoorschriften of althans de toepassing der wet in wezen de dwingende bepalingen der wet ombuigen en er een geheel andere strekking aan geven.

Wat toch is het geval?

1. Art. 2 zegt, dat de werkgever, die toezeggingen omtrent pensioen doet of *voor de inwerkingtreding der wet heeft gedaan*, verplicht is deze op de door de wet aangegeven wijze zeker te stellen.

2. Blijkens art. 8 beperkt de wet zich niet slechts tot de zekerheid voor de toezeggingen, maar bemoeit zich ook met deze toezeggingen zelf, en maakt deze, *ook voor het verleden*, stringenter.

Nu bevat deze wet geen overgangsbepalingen in de eigenlijke zin des woords (art. 39, 3e lid kan in dit verband gevoelig buiten beschouwing blijven). Het feit, dat de bepalingen der wet niet alle tegelijk in werking behoeven te treden, en verschillend ook voor verschillende categorieën van fondsen, geeft slechts een onderscheid in — naar de bedoeling, beperkte — tijd, niet in inhoud der toepasselijkheid. Zelfs art. 16, lid 1, is geen eigenlijke overgangsbepaling. Dit lid scheidt geen recht, eventueel voor de rechter geldend te maken; het geeft slechts een „faciliteit” (Memorie van Antwoord), men is afhankelijk

van het inzicht van de Verzekeringskamer. Ik kom hierop nog nader terug. Ook art. 29 is geen overgangsbepaling en men denke vooral niet, dat deze bepaling toch wel mede als zodanig kan worden gehanteerd. Immers, zij geeft de Minister allerm minst een vrijbrief. De eis wordt gesteld — zonder onderscheid tussen gedane en nog te doene toezeggingen — „dat de belangen der betrokken deelnemers en gewezen deelnemers voldoende gewaarborgd zijn”. Aan de rechten zelf, getransformeerd door de wet, mag dus niet worden getornd en deze rechten moeten „gwaarborgd”, „zeker gesteld” zijn. Dit dan eventueel op andere wijze dan in art. 2 voorgeschreven, maar zekerheid moet er zijn en in het stelsel van de wet kan deze niet zonder meer in het bedrijf gelegen zijn.

Men zal mij vragen: is het dan niet volkomen redelijk, dat voor gedane toezeggingen zekerheid wordt gesteld? Is nalatigheid in deze niet zodanig in strijd met hetgeen behoort, dat het alleszins verantwoord is ook voor vroeger ontstane rechtsverhoudingen deze eis te stellen? Het komt mij voor, dat de zaak zó veel te simplistisch is gesteld. Afgezien van de vraag in het algemeen, of het juist in een tijd, waarin vele bedrijven het moeilijker beginnen te krijgen, psychologisch verantwoord is, een werkgever die socialer voelde dan zijn collega, verplichtingen op te leggen, welke zijn collega niet heeft: men kan op dit terrein niet in algemeenheden spreken. Welk een gamma van toezeggingen van de contractueel bedongen en scherp omlinjende pensioenrechten tot het: „Ik zal jullie t.z.t. niet in de steek laten!” Ook: het vermogen en de stabiliteit van de bedrijven zijn dermate verschillend, dat het in het ene geval — zij het dan niet theoretisch — practisch geheel verantwoord was, de aanspraken niet afzonderlijk te dekken, in het andere geval niet. Nu wordt alles over één kam geschoren. En nu is het zo, dat een werkgever zich thans wel zal realiseren aan welke eisen hij moet voldoen als hij toezeggingen doet, maar dit gold in het verleden niet. Daarbij behoefde in het geheel geen kwade trouw in het spel te zijn. Enerzijds was een voldoende reservering zonder aparte dekking, vooral in kleinere zaken, niet ongebruikelijk, anderzijds zat in vrijwel elke pensioentoezegging — hoe weinig rekenschap men zich in het zakenleven vaak gaf van de juridische gevolgen — toch het voorbehoud besloten, dat de bijdragen van de werkgever zouden kunnen fluctueren met de gang van het bedrijf. Nu weet ik wel, dat deze laatste moeilijkheid niet in de eerste plaats op het terrein van de onderhavige wet ligt, maar de eisen van deze wet accentueren de moeilijkheden ten zeerste.

Het komt mij voor, dat men zich bij de behandeling van het wetsontwerp in de Tweede Kamer ten enenmale geen rekenschap heeft gegeven van de grote gecompliceerdheid van deze materie. Als men de stukken en vooral de beraadslagingen leest, ontkomt men niet aan de indruk, dat er op vele punten een Babylonische spraakverwarring heeft geheerst en dat ook de Staatssecretaris Mr A. A. van Rhijn zich niet altijd scherp genoeg heeft gerealiseerd, dat — vaak onbewust — vragen van overgangsrecht aan de uitlatingen ten grondslag lagen. Het zou mij te ver voeren diverse uitlatingen hier over te nemen; ik volsta daarom met de hoofdzaken te memoreren.

1. Er is veel gesproken over de vraag, welke invloed de wet op bestaande toezeggingen kan hebben, met name of deze vermindering kunnen ondergaan. Mr Van Rhijn zegt aan de ene kant: „De werkgever moet zijn toezeggingen houden”. Laten wij, voor wij naar „de andere kant” gaan, dit eerst eens bezien. Men zou zo zeggen: dat spreekt nog al vanzelf. Maar dan spreekt men meteen een veroordeling uit over art. 8, dat de werkgever in de meeste gevallen zwaardere verplichtingen oplegt dan hij had aangegaan. Nu zegt Mr Van Rhijn: „Ja, maar de toezeggingen van de werkgever bestaan in vele gevallen niet in het noemen van een bepaald pensioen, maar in het

toezeggen van bijdragen aan het fonds”. Afgezien nu van het feit, dat dit voor alle andere gevallen geen oplossing geeft, vraag ik: „Moeten de aan een fonds ontleende rechten dan niet worden gehandhaafd? De statuten en reglementen van een fonds zullen toch regels bevatten omtrent de verhouding van de rechten van de verschillende werknemers onderling. Deze rechten zijn geen collectiviteit, maar een bundeling van individuele rechten, die tezamen in het vermogen van het fonds hun begrenzing vinden, en daardoor wel elkaar beïnvloeden, maar waarvan het ene niet ten koste van het andere kan worden vergroot”. Welnu, hoe wil men dit dan oplossen? Wanneer een pensioen is toegezegd (of aan een fonds wordt ontleend) op de basis van het laatst genoten salaris, en sommige werknemers naderen de pensioengerechtigde leeftijd, terwijl de algemene regel gold, dat bij dienstverlating binnen 10 jaar of wegens fraude of wangedrag niets laatst ontvangen, zou moet dat gaan? Art. 8 verbiedt het laatst, maar hoe dit mogen gaan ten koste van de ouderen? De Staatssecretaris schijnt dit inderdaad te denken, immers hij zegt (en nu kom ik tot „aan de andere kant”) „dat dergelijke fondsen gesaneerd moeten worden bijv. ook door verlaging van de uitkeringen”. (Hij verwijst in dit verband naar art. 7, lid 1, sub h, dat toch zeker niet hiervoor geschreven is!) Wat kan dit, waar art. 8 personen rechten geeft, welke ze voordien niet hadden, anders betekenen dan dat de rechten van andere gerechtigden beknot worden? Ik ben echter van mening, dat de verkregen rechten niet kunnen worden aangetast en ik ben overtuigd, dat de rechter in de bepalingen dezer wet geen aanleiding zal vinden anders te oordelen. Is dit zo, dan betekent de wet ook in de omvang van de toezeggingen een verzwaring, immers art. 8 kent rechten toe, die voordien niet bestonden, en hieraan mag de rechter niet tornen.

2. Een vraag van overgangsrecht kwam ook aan de orde bij art. 16, een vraag voor levensverzekeringmaatschappijen van zeer groot belang. De Commissie voor de Sociale Verzekering meende, dat er alle aanleiding was de mogelijkheid van aanpassing in dit artikel voorzien voor een reeds bestaand fonds, voor alle reeds gedane toezeggingen te laten gelden. Zo bijv. bij polissen met inhaalpremie voor back-service. Ook hier weer werd door de Minister het overgangskarakter miskend en werd medegedeeld, dat er hier geen aanleiding was de „faciliteit” van art. 16 toe te staan. Men moest dan maar als tussenschakel een fonds oprichten! Op deze wijze kunnen ook kleine bedrijven gedwongen worden zich de gehele soesah van een fonds op de hals te halen. En dit alleen vanwege de overweging, dat een fonds gemakkelijker controleerbaar is. Alsof aan de verzekeringmaatschappijen te geven voorschriften niet een eenvoudige en doeltreffende controle hadden kunnen mogelijk maken! Ook hier geldt weer: voor de nieuwe toezeggingen levert de wet geen bezwaren op, men kan er met de omvang der toezeggingen rekening mee houden. Voor de reeds gedane toezeggingen is de regeling fout.

3. „Ja, maar”, zal men zeggen (en nu kom ik aan een zeer belangrijk punt, samenhangende met het vorige) „U vergeet, dat de toezeggingen met voorbehoud kunnen zijn gedaan, en de Staatssecretaris heeft daar ook uitdrukkelijk op gewezen”. Dit laatste is waar, maar de conclusie is onjuist. Art. 2, lid 1, zegt zo doord, onschuldig: een werkgever, die toezeggingen omtrent pensioen doet of gedaan heeft, is verplicht ter uitvoering daarvan, enz. en lid 2 geeft een eenvoudig wettelijk vermoeden.

Maar... tenzij (wat ik vertrouwd dat zal gebeuren) werkgever en werknemers het eens worden en de Verzekeringskamer veel wijn bij het wettelijke water zal doen: die de advocatentoga dragen, zullen lachen. Ik benijd de

werkgever niet, die straks het aanmeldingsformulier van art. 20 moet invullen, en ik benijd de Verzekeringskamer niet, die moet weten hoe de uitvoering moet worden geëffectueerd.

In dit verband schijnt mij het arrest van de Hoge Raad van 16 November 1949 (N.J.1950/73) van grote betekenis. Dit ging over vrijwillig toegezegd pensioen na het eindigen der dienstbetrekking. Dit laatste doet hier echter niet ter zake. Van belang is, dat bepaald was „dat de pensioenuitkering ten allen tijde door de werkgever zonder opgave van redenen kan worden ingetrokken”. Kan men zich een meer volkomen voorbehoud indenken? Welnu, de Hoge Raad oordeelde, dat, ondanks dit voorbehoud, de werkgever de contante waarde van de verplichtingen als een schuld kon opvoeren, omdat „ook het opzeggingsrecht wordt beheerst door art. 1374, lid 3 B.W., bepalende, dat overeenkomsten te goeder trouw moeten worden ten uitvoer gebracht”, m.a.w. het was niet aan de werkgever of hij al dan niet verder pensioen zou uitkeren, maar dat hing van de omstandigheden (speciaal wel de loop van zijn bedrijf) af. Het arrest handelde wel over een belastingzaak, maar de motivering was een zuiver juridische. Begrijp men nu, waarom ik bijna durf te spreken van onuitvoerbaarheid van de wet? Dat ik vele vraagtekens zet, wanneer ik in de Memorie van Antwoord lees: „Wordt de toezegging met het nodige voorbehoud gegeven, dan legt de wet geen belemmeringen in de weg aan de financiering van de toezegging door inhaalpremie”. Hoe moet dat „nodige voorbehoud” dan wel geformuleerd worden en moet de Verzekeringskamer beoordeeld of dat voorbehoud

inderdaad geldt, wanneer een werkgever zijn bijdragen aan het fonds staakt of met de premiebetaling ophoudt? Of moet dan eerst de rechter er aan te pas komen? Nog eens: voor de toekomst behoeft tenslotte ook dit punt geen bezwaar op te leveren, al is het zeer betreurenswaardig dat de wet in die richting dringt: geef telkens slechts een toezegging voor één of twee jaren en stort koopsommen voor de daartoe nodige verzekeringen, dan is men niet afhankelijk van derden.

In ieder geval raad ik aan voor de toekomst een overeenkomst inzake pensioen of een toezegging daartoe schriftelijk nauwkeurig vast te leggen, al zal dit „nauwkeurig” veel hoofdbrekens kosten. Maar voor reeds gedane toezeggingen zijn de moeilijkheden niet meer te voorkomen. Het is waar, deze moeilijkheden waren ook zonder deze wet reeds latent aanwezig, maar deze wet maakt ze openbaar en accentueert ze door de eis tot het stellen van zekerheid voor de — vaak onstabiele — verplichtingen.

Resumerend kan ik mij niet aan de indruk onttrekken, dat men weer eens het rijke leven in een te nauw keurslijf heeft willen dwingen en speciaal dat de „zekerheid” zodanig tot een obsessie is geworden, dat deze niet is aangepast aan de toezeggingen, maar dat omgekeerd deze laatste op het Procrustusbed der zekerheid gedenatureerd worden tot gelijkvormigheid. Ik hoop, dat de praktijk mijn pessimisme niet zal rechtvaardigen. Een volgende keer zal ik enkele bepalingen van de wet nog eens wat nader onder de loupe nemen.

Leeuwarden.

G. NIJK

Mogelijkheden en wenselijkheden ten aanzien van de beleggingen en het beheer van de sociale fondsen

Dit onderwerp werd in „E.-S.B.” van 26 Maart jl. besproken door de heer Gerlof Verwey in diens artikel over de oprichting van de N.V. Belegging Maatschappij voor Sociale Fondsen, waarin hij de hoop uitsprak, dat in wijde kring aan een afzonderlijke beleggingsmaatschappij voor sociale fondsen behoefte zou blijken te bestaan. Dit veelszins voortreffelijke artikel voert als motieven voor het streven naar een dergelijke ontwikkeling de volgende argumenten aan:

1. de tegenstelling tussen het schrijnende tekort aan risicodragend en de (m.i. schijnbare) overvloed aan risicomijdend kapitaal, waardoor bij de sociale fondsen een zeker gevoel van morele gehoudenheid ontstond om mede te doen aan de beroemde transformatie van kapitaal;

2. de neiging om niet al te eenzijdig te beleggen in obligaties, waarbij de gedachte naar voren komt, dat het de taak der beleggingsmaatschappij zou zijn, te beleggen in fondsen, welke, althans in principe, de mogelijkheid zouden bieden bij de stijging van de kosten van levensonderhoud een zekere mate van bescherming te bieden;

3. het feit, dat de meeste beheerders van sociale fondsen noch de tijd beschikbaar hebben, noch altijd de vertrouwde met de problemen van aandelenbezit, dat nu eenmaal een actief beheer vergt, bezitten, zodat zij gaarne deze taak aan meer bevoegde krachten over zullen laten. De geprojecteerde maatschappij zal zich dan ook niet belasten met het beheer van het gehele vermogen van de sociale fondsen, maar zich beperken tot dat deel, dat betrekking heeft op belegging in andere dan guldenwaarden, waarbij in het bijzonder de aandelenbelegging wordt genoemd;

4. de gemeenschappelijke behoefte van de sociale fondsen, welke zich zou onderscheiden van die van andere beleggers door een behoefte aan een bepaalde (waarschijn-

lijk zo gering mogelijke) dosering van het risico-element, al wordt daarbij ten volle erkend, dat de sociale fondsen, individueel bezien, sterk uiteenlopen, zowel wat juridische structuur, financiële draagkracht als doelstelling betreft;

5. de voordelen verbonden aan de collectieve beheersvorm onder gespecialiseerde leiding, welke bij gelijke of grotere mate van zekerheid, een meer dan normaal rendement zou bieden en de kosten, verbonden aan het beheer, zou rechtvaardigen. Tot zover een kort en gedeeltelijk résumé van het artikel van de heer Verwey, ten gerieve van de lezer, wien deze materie niet duidelijk meer voor de geest zou staan.

Het zij ons vergund, deze aangelegenheid ook eens van een andere zijde te belichten. De oprichting van een afzonderlijke Belegging Maatschappij voor Sociale Fondsen is nl. een aangelegenheid, welke vele facetten heeft; veel voor-, maar misschien ook veel nadelen, en waarmede niet alleen de belangen van de sociale fondsen zijn gemoeid, maar welke onvermijdelijk ook haar repercussies heeft op de beurs, op de beleggingstechniek (mobiliteit der beleggingen), op de richting van de kapitaalstroom, op de economische en sociale structuur van ons land en tenslotte, en zeker niet in de laatste plaats, op de belangen der sociale fondsen zelve. Het is dus een kwestie van afwegen van voor- en nadelen, en het daarna pas nemen van een weloverwogen beslissing.

Het zijn dan voornamelijk de volgende vragen, welke ik aan de orde zou willen stellen:

a. heeft het tot stand komen van een dergelijke nieuwe concentratie van beleggingen, en dus van kapitalen, welke belegging zoeken, onder één centraal beheer geen nadelen: beurstechisch, beleggingstechnisch, sociaal en economisch?

b. zijn er andere, zowel voor de sociale fondsen als

voor het algemeen economisch en sociaal welzijn van ons land, even bevredigende en misschien minder kostbare oplossingen te vinden?

c. in hoeverre zijn de gestelde doeleinden te verwerklijken door andere oplossingen dan aandelenbelegging? Is aandelenbelegging en belegging in eventuele andere zgn. zakelijke waarden voor sociale fondsen de enige en de meest wenselijke oplossing? Of zijn er andere denkbaar, welke minder riskant zijn en veel minder actief beheer vergen dan aandelenbezit?

d. is het, gezien de uitkomsten van de overwegingen sub a en b eigenlijk wel gemotiveerd, en economisch gezien rationeel, een dergelijke afzonderlijke beleggingsconcentratie te vormen? ¹⁾

Laten wij de vragen nu eens stuk voor stuk bezien.

a. *Wat zijn de nadelen van verdere concentratie van beleggingen, en dus van kapitalen, onder één centraal beheer (waarbij uiteraard wordt verondersteld, dat dit beheer aan de hoogste eisen voldoet) uit beurstechnisch, beleggingstechnisch en algemeen economisch en sociaal oogpunt?*

Het mag als algemeen bekend worden verondersteld, dat de Amsterdamse beurs, in het bijzonder wat de, hier in het centrum der belangstelling staande, aandelen betreft, niet meer is dan een schim van zijn vroegere zelf. Buiten de tape-fondsen, die niet zelden ook maar een zeer beperkte markt hebben, is de aandelenmarkt in het algemeen uiterst „dun”, d.w.z. de koersvorming bijzonder labiel. Naar mate nu hoe langer hoe meer beleggingsconcentraties op de markt verschijnen (en zij zijn op de Amsterdamse beurs al zeer dik gezaaid, zoals onder sub b zal blijken), betekent dit, dat bij het opzetten van de portefeuille vrij sterke vraag wordt uitgeoefend met alle gevolgen van dien, terwijl het hoe langer hoe moeilijker wordt voor de concentraties in kwestie, die meestal behoorlijke bedragen van de aandelen in kwestie bezitten, een werkelijk actief beheer te voeren omdat de tegenpartij gaat ontbreken. Laat ik de zaak iets concreter stellen: een bepaalde concentratie heeft bijv. enkele tonnen Van der Heem of Hoogenstraeten, of Spanjaard, of welk ander aandeel ook. De leiding komt tot de conclusie, dat dit belang om de een of andere reden minder aantrekkelijk is — het geval is uiteraard zuiver hypothetisch, al kunnen praktische voorbeelden van soortgelijke aard worden aangewezen — en zij wenst dit belang geheel of gedeeltelijk af te stoten. Wat gebeurt er dan? Men gelieve hierbij in aanmerking te nemen, dat niet zelden méér dan een concentratie tegelijkertijd op de gedachte komt, dat in het licht van bepaalde berichten bepaalde bedrijfsgroepen of bepaalde aandelen, of zelfs aandelen überhaupt, minder aantrekkelijk zijn. Men behoeft geen ingewijde te zijn om in te zien, dat men dan of de markt ziet inzakken en een behoorlijk koersverlies moet nemen, of wel, dat men af moet zien van een erg actief beheer en rustig op de fondsen moet blijven zitten in afwachting, dat de tijd de zaak wel zal verbeteren, hetgeen identiek is met de politiek van de zgn. vaste dépôtfracties (zie sub b). Met andere woorden: concentratie van beleggingen en kapitalen onder één beheer dreigt zichzelf ad absurdum te voeren, doordat de markt te dun wordt (er blijven te weinig particulieren en te weinig zelfstandige institutionele beleggers over met een eigen oordeel, dat heel wel kan afwijken van dat der beleggingsconcentraties, en die dus „tegenspel” kunnen leveren). Het zou mij te ver voeren dit punt nader uit te werken, maar de gevaren zijn zeer reëel, ook ten aanzien van de tape-fondsen. Dat een bijzonder labiele en overgevoelige aandelenmarkt geen economisch voordeel is, behoeft in dit orgaan wel geen betoog. In zekere zin zou men

een analogie kunnen trekken tussen een overmaat van beleggingsconcentraties en de zgn. „money-trust”. Eén van deze concentraties zou in theorie (in de praktijk zal dit niet zo gauw gebeuren, althans in Nederland niet) de markt „kapot” kunnen maken, zoals dat in het schilderachtige beursjargon heet. Afgezien daarvan, wil het mij voorkomen, dat verdere uitbreiding van de beleggingsconcentraties in ieder geval de beurs labieler maakt en de manoeuvreerbaarheid van de fondsen in kwestie (het actieve beheer) ernstig in het gedrang brengt.

Als tweede punt kan worden opgemerkt, dat al deze concentraties de beschikbare kapitalen in hoofdzaak leiden in de richting van de oude, solide beleggingsfondsen en de meer riskante vermijden, hetgeen ook volkomen verklaarbaar en juist is. Mogen de beheerders van een individueel fonds misschien nog enig risico durven aanvaarden door zich te interesseren bij een hun van nabij bekend bedrijf, de leiding van een beleggingsconcentratie, die gelden van derden beheert, zal dit zeker nooit mogen of willen doen, zeker niet als het om sociale fondsen gaat. Met als gevolg, dat koersdistorsies optreden, zoals deze reeds geruime tijd in Amsterdam zijn op te merken tussen de oude, gevestigde, ondernemingen en de jongere, snel expanderende. Het belang van de industrialisatie, en daarmee het economische en sociale belang der gemeenschap, is niet gediend met een dergelijke eenzijdige gerichtheid van de kapitaalstroom, hoe begrijpelijk en onvermijdelijk zij uit beleggingstechnisch oogpunt ook moge zijn.

Vermogensbeheer voor derden is nu eenmaal een hard zakelijke aangelegenheid, waarbij sociaal gevoel en philanthropie geen rol mogen spelen.

Dit zijn dan enkele van de beurs-, beleggingstechnische, economische en sociale bezwaren, verbonden aan de verdere uitbreiding van de „collectivering” der beleggingen. Marktvernuwing, grotere labiliteit der koersontwikkeling, geringere mogelijkheden tot werkelijk actief beheer, richting van de kapitaalstroom naar bepaalde groepen van fondsen zijn de m.i. onvermijdelijke nadelen.

b. *Alternatieve, minder „bezwaarljke” en kostbare oplossingen.*

Is het inderdaad zó, dat men in aandelen wil beleggen (zie overigens sub c), en dat men zich niet de tijd kan veroorloven, of meent de bekwaamheid te missen, voor het actieve beheer, dat aandelenbezit vereist, dan biedt de huidige markt mogelijkheden te over om een oplossing te vinden, zonder aan de bestaande concentraties er nog een toe te voegen.

Onze beurs kent nl. tal van goed beheerde concentraties met zeer behoorlijke risicoverdeling; zoveel, dat men er gemakkelijk een legkaart uit kan vervaardigen om bijna elk doel van de beleggingspolitiek te bereiken, zonder dat men meer activiteit bij het beheer behoeft te ontplooien dan een gesprek met bankier of beleggingsadviseur, hetgeen minimale kosten medebrengt. Ik noem maar enkele van de meest bekende: aandelen Rotterdamsch Beleggingsconsortium, Internationale Beleggings Unie, Belegging Nederland met zijn diverse onderafdelingen, A.N.A.D., H.B.B., de per bedrijfstak gespecialiseerde Holinda's, voorts tal van dépôtfracties, welke het mogelijk maken in bepaalde landen te investeren (Springbokken, Zuidafrikaanse waarden, Canadaf, cum. pref. Canadians, Bisons enz. enz.).

Zou het nu werkelijk van de beheerders van de sociale fondsen zó veel gevergd zijn om zich even op dit gebied te oriënteren in enkele gesprekken met bankier of beleggingsadviseur? Zouden zij zich ook niet wat meer zelfstandig gaan gevoelen op dit gebied, hetgeen hun ook anderszins te stade zou komen? Zouden zij zó niet meer eigen voorkeur tot uitdrukking kunnen brengen, en bijdragen tot de stabilisatie van het marktverloop? En zou deze oplossing niet rationeler en goedkoper, d.w.z. meer in overeenstemming

¹⁾ Ik kan deze vraagstukken hier uiteraard maar zeer beknopt behandelen, en moge voor een uitvoeriger bespreking verwijzen naar mijn „Beleggingspolitiek en Risicoverdeling”, naar mijn artikel in de Naamlooze Vennootschap van Januari 1951, blz. 168 et seq., en naar verschillende andere kortere publicaties van mijn hand.

zijn met de productiviteitsgedachte dan het opzetten van een afzonderlijke organisatie?

En nog een stap verder: zou men de mate van activiteit, welke het beheer van sociale fondsen, wat betreft aandelenbezit, eist, niet overschatten? Voor sociale fondsen moet m.i. de hoofdschotel der aandelenbelegging bestaan uit aandelen van uitermate grote soliditeit, al kan daarnaast uit sociale en regionale overwegingen nog wel eens een klein bezit aan andere aandelen voorkomen. De keuze van dergelijke fondsen is zeker geen heksentoer, en het beheer er van behoeft zeker niet daverend actief te zijn (afgezien van het feit, of de beleggingsconcentraties zelf wel tot een dergelijk actief beheer in staat zijn: zie sub a.), zodat met geringe kosten individueel beheer mogelijk is, desgewenst met steun van bankier of beleggingsadviseur. Ik zou zelfs de uitspraak durven wagen, dat een dergelijk systeem voor de fondsen en haar bestuurders in vele gevallen satisfaisanter en voordeliger zou blijken dan de oprichting van een nieuwe concentratie, mede dank zij de geringere mate van labiliserende van de markt en de grotere vrijheid van bewegingsmogelijkheid ²⁾.

c. *Is aandelenbelegging voor de sociale fondsen gewenst, stelt zij in staat tot het bereiken van de gestelde doeleinden, of zijn er ook hier andere en wellicht betere mogelijkheden?*

De vraag, of aandelenbelegging voor de sociale fondsen überhaupt wenselijk is, verdient eveneens de aandacht. Men kan de stelling poneren, dat zij mede moeten werken aan de financiering van de industrialisatie, maar dat kan ook in risicomijdende vorm door onderhandse leningen, plaatsing van obligaties en vooral — een punt, waarop wij nog terugkomen — in de vorm van converteerbare obligaties. Tenzij er andere, zwaarwegende, motieven aanwezig zijn, is het in *beginsel* niet verantwoord, *alleen op grond van sociale overwegingen*, in het bijzonder de sociale fondsen in de sfeer van het risicodragende kapitaal te betrekken. Tal van andere institutionele beleggers kunnen dat met veel meer gemak doen binnen het kader van de normen ener gezonde beleggingspolitiek. Welke kunnen dan de redenen van dringende aard zijn, welke het voor deze fondsen gewenst of noodzakelijk zouden maken de aandelenbelegging met zijn grote vermogens- en inkomensrisico's te aanvaarden? (zelfs concentratie van beheer kan niet verhinderen, dat bij marktinzinkingen en depressies aanzienlijke koersverliezen tot uitdrukking komen én aanzienlijke dalingen in het inkomen optreden). Ik zie er dan twee, nl. a. hoger rendement, b. bescherming tegen koopkrachtondermijning van het geld. Het argument sub a. behoeft m.i. zeker niet te leiden tot belegging in gewone aandelen; men kan rustig en beter volstaan met preferente aandelen (bijv. Herstelbank 3½ op 70, Lever Bros, Philips enz.), welke in sommige gevallen ook nog enige bescherming kunnen bieden tegen uitholling van de koopkracht van het geld, met name als zij winstdelend zijn. Dit zijn een handvol aandelen, een terrein, dat gemakkelijk te overzien is, zelfs voor de volslagen leek, mits even voorlicht door bankier of adviseur. Desnoods kan men ook nog enkele aandelen in grote banken kopen, alhoewel het koersrisico al iets groter is, en ook dit terrein vergt niet veel tijd of bijzondere bekwaamheid van de leiding van het fonds, omdat het terrein wederom zeer beperkt is.

Maar het wil mij voorkomen, dat de aandrang tot aandelenbelegging voortkomt uit de drang een mogelijkheid te hebben tot bescherming tegen de koopkrachtdaling van het geld. Nu behoeft men niet zó pessimistisch te zijn als de heer Jac. Fahrtenfort in zijn artikel in het Algemeen Han-

²⁾ Hierbij wordt nog afgezien van de voor de fondsen zelve geschapen mogelijkheid van grotere aanpassing van hun beleggingen aan *eigen, individuele, en vaak sterk uiteenlopende* behoeften, waaraan een beleggingsconcentratie veel minder ruimte laat. Opgemerkt zij, dat noch de levensverzekeringmaatschappijen, noch de spaarbanken ooit hebben gedacht aan een beleggingsconcentratie, maar eigen vrijheid hebben voorbehouden, zij het dan ook, dat bij de spaarbanken wel de mogelijkheid van *advies* van een centrale instantie bestaat. Ook deze verhoudingen geven m.i. te denken.

delsblad van 22 Maart, en al evenmin de kwestie op zo korte termijn en aan de hand van voor dit doel zo onbetrouwbare maatstaven als de gebruikelijke A.N.P.-C.B.S. gemiddelden te bezien, om toch een ernstig vraagteken te zetten achter de vraag naar de doeltreffendheid van aandelenbelegging als middel tot behoud van koopkracht ³⁾.

Dat de mogelijkheid bestaat, is zeker niet uitgesloten, maar de vraag is: *mag men voor deze mogelijkheid, in het bijzonder t.a.v. sociale fondsen*, en nog meer in het bijzonder in deze tijd van conjunctuuraarzeling, *grote risico's aanvaarden?* Risico's, die nu eenmaal onvermijdelijk verbonden zijn aan het bezit van gewone aandelen, of die nu collectief of individueel beheerd worden. Koninklijke zijn in de laatste twaalf jaar 150 geweest, maar ook 500; aandelen Rotterdamsch Beleggingsconsortium 80, maar ook 200, aandelen Interunie 75, maar ook 190. Ik voor mij zou geneigd zijn deze vraag met neen te beantwoorden, omdat er m.i. andere, minder riskante en meer bij het karakter der sociale fondsen passende, mogelijkheden zijn om het gevaar van uitholling van de koopkracht van het geld te voorkomen, en wel *mogelijkheden*, welke op het gebied der obligatiebelegging liggen. Tegen daling van de buitenlandse koopkracht van het geld in de vorm van devaluatie waken de dollarobligaties Nederland, Philips e.d., tegen daling van de buitenlandse koopkracht in het algemeen kan men waken door obligaties als cert. dollars Nederland, cert. Zwitserse francs Nederland ⁴⁾ en nog een aantal andere buitenlandse obligaties. Tegen de binnenlandse koopkrachtdaling van het geld bestaan ook middelen, welke zich in de obligatiesfeer bevinden, doch die de bijzondere eigenschap hebben wel te stijgen als de aandelenkoersen stijgen, maar zich bij een instorting van het koerspeil van aandelen niet tot daling laten verleiden, doch zich als obligaties blijven gedragen. Ik denk hier aan de converteerbare obligaties, zoals die van de Koninklijke, van de Unilever, van de A.K.U., van R. S. Stokvis, van de Schelde ⁵⁾.

Het lijdt m.i. geen twijfel, dat de sociale fondsen door het kiezen van c.q. aandringen op de toepassing van deze financieringsfiguur ook kunnen bijdragen tot een financiering van de industrialisatie en tot een egalisatie van het koersverloop ter beurze van aandelen. Immers, emissies van aandelen treden meestal in „troepjes” en voor grote bedragen inéens op, waardoor het marktaspect meestal ernstig verstoord wordt en grote koersdalingen optreden. Doelmatig gebruik van de converteerbare obligatie kan de emissie over langere perioden „uitsmeren” en als het ware geruisloos doen verlopen, terwijl de fondsen het voordeel genieten van mogelijke bescherming tegen de uitholling van de koopkracht van het geld in praktisch dezelfde mate als deze bij aandelen zou optreden.

d. *Conclusie. Het vormen van een nieuwe beleggingsconcentratie is, alles wel overwogen, waarschijnlijk niet noodzakelijk, en onder bepaalde omstandigheden vermoedelijk niet eens wenselijk.*

Indien wij het voorafgaande betoog overzien en samenvatten, dan kunnen wij niet anders doen, dan vaststellen, dat aan verdere concentratie van beheer en belegging op de dunne Amsterdamse markt een vrij groot aantal bezwaren kleeft, zowel beurstechische (labiliteit van de markt wordt vergroot) beleggingstechnische (steeds meer concentratie van beheer beperkt de mogelijkheid van waarlijk actief beheer en stuwt de belegging in de richting van de meest actieve fondsen, de zgn. tape-fondsen, omdat daarin de meeste bewegingsvrijheid bestaat); zij bevordert de onregelmatige verdeling van de kapitaalstroom over „oude” en „jonge” aandelen, ten nadele van de laatste en veroorzaakt op deze wijze economische en sociale nadelen.

³⁾ Zie de vrij uitvoerige motivering in mijn schriftelijke cursus „Beleggingsvoorlichting” voor de Bedrijfsgroep Handelsbanken.

⁴⁾ Zie mijn studie over de obligatiemarkt in 1951 in de Naamlooze Vennootschap, Maart 1952, waarin het koersverloop dezer leningen wordt besproken.

⁵⁾ Zie: „De Nederlandse Converteerbare Obligatie”, Leiden 1951, uitgave Stenfort Kroese.

Zij is, gezien de reeds bestaande concentraties, welke voldoende gevarieerd zijn, niet in overeenstemming met de productiviteitsgedachte, immers bij vermogensbeheer treedt in sterke mate kostendegressie op bij uitbreiding van de omvang van het beheer. Gebrek aan tijd of vakbekwaamheid aan de zijde der sociale fondsen bij aandelenbelegging behoeft bij de veelheid en gevarieerdheid der bestaande collectieve beleggingen geen bezwaar op te leveren: het beheer wordt op voldoende bewaam wijze gevoerd door de beleggingsinstellingen, welke reeds bestaan. Voorlichting op dit gebied kan op zeer weinig kostbare wijze geschieden en heeft m.i. het grote voordeel, dat de bestuurders der fondsen zelve een zekere mate van ervaring opdoen en in overleg met bankier of beleggingsadviseur, zelve de belegging kunnen aanpassen aan de *bijzondere, individuele eisen van hun speciale fonds*. Zelfs eigen beheer behoeft, bij de voor belegging door sociale fondsen in aanmerking komende aandelen, niet bijzonder actief te zijn, en gaat zeker de tijd en de bewaamheid van de outsider, mits hij zich even laat voor-

lichten door bankier of beleggingsadviseur, niet te boven en *stimuleert de „zelfverantwoordelijkheid” van het gehele bestuur*.

Het mag minstens twijfelachtig worden genoemd, of bezit aan gewone aandelen voor sociale fondsen wenselijk is, zelfs als men dit bezit zou willen zien als bescherming tegen uitholling van de binnenlandse en/of buitenlandse koopkracht van het geld. Dezelfde, of betere, en *zeker aanzienlijk minder riskante* mogelijkheden zijn te vinden op het gebied van obligatiebelegging, hetzij in dollar, Zw. frs, ponden of in andere valuta luidende obligaties, hetzij door belegging in deze waarden in combinatie met belegging in converteerbare obligaties. *Door laatstgenoemde vorm zouden de speciale fondsen positief mede kunnen helpen tot ontlasting van de markt voor risicodragend kapitaal, met name de druk, uitgeoefend door de gebruikelijke cumulatieve aandelenemissies, kunnen verminderen en de weg naar het geleidelijk, geruisloos bereiken van de juiste financiële structuur van ook jongere of sterker expanderende ondernemingen, aanzienlijk kunnen verlichten.*

Haarlem.

H. VAN RAVESTIJN.

De regeling der mededinging

De inleidingen voor het Tweede Heroriënteringsweekend, gehouden op 4 en 5 April jl., zijn op zich zelf van voldoende betekenis om een verslag van dit weekend te kunnen beperken tot een weergave van de hoofdlijnen van het gesprokene, zonder dat de verslaggevers daaraan een eigen kritisch geluid toevoegen¹⁾.

Inleiding Prof. Houwing: ontoelaatbare concurrentie.

In zijn inleiding bakende Prof. Houwing zijn terrein af door onderscheid te maken tussen het standpunt van de Overheid t.a.v. de omvang en de mate van concurrentie en t.a.v. de wijze van concurrentie, de verhoudingen, die er bestaan tussen de concurrenten onderling. Spreker wenste zich te beperken tot het tweede, het privaatrechtelijke terrein, aldus onderwerpen van bedrijfsorganisatie, kartelwetgeving e.d. buiten beschouwing latend.

Prof. Houwing concretiseerde het probleem als volgt: wanneer men concurrentie definieert als het elkaar opzettelijk benadelen, welke zijn dan de spelregels, die men daarbij in acht moet nemen en in hoeverre zijn normen nodig ten einde vast te stellen of al dan niet van oneerlijke concurrentie sprake is.

In een historisch overzicht liet Prof. Houwing zien, welke evolutie zich heeft voltrokken in de beantwoording van deze vragen en hoezeer deze ontwikkeling gedragen werd door de algemene rechtsopvattingen.

In de periode na de codificatie van het Nederlandse recht, die een eind maakte aan de rechtsverscheidenheid en -onzekerheid, werd het recht gezien als het nakomen van uitsluitend die verplichtingen, welke in de wet zijn vastgelegd. Deze houding sproot ten dele voort uit een juridisch liberalisme, dat de onderlinge gebondenheid zo klein mogelijk wenste te houden. Fatsoensverplichtingen gingen buiten de wetgever om. Daar voorschriften over de wijze van concurreren aanvankelijk nog niet in de wet waren opgenomen, bestond er derhalve niet de mogelijkheid de naleving van bepaalde gedragsregels af te dwingen. Art. 1401 B.W., volgens welk iedere onrechtmatige daad verplicht tot schadevergoeding, betekend geen uitzondering op deze regel, daar als onrechtmatig alleen werd beschouwd de overtreding van een in de wet vastgelegde rechtsregel: onrechtmatig betekent onwetmatig, en een wettelijk verbod van oneerlijke concurrentie ontbreekt.

Het toenemen van de intensiteit, waarmee het publiek

tot kopen wordt gestimuleerd, doet de aandrang op de Overheid om in te grijpen toenemen. Men heeft daarbij niet de neiging oneerlijke concurrentie in het algemeen strafbaar te stellen, daar dit zou betekenen, dat de rechter handelingen aan het fatsoen zou moeten toetsen en dit leek t.a.v. de rechtszekerheid minder gewenst.

Men heeft echter bepaalde zeer sprekende gevallen strafbaar willen stellen. De Markevater (1780) kwam hier duidelijk voorbeeld worden genoemd. Door het merk van een concurrent te gebruiken kan men opzettelijk een verkeerde indruk bij het publiek wekken omtrent de herkomst en de eigenschappen van het product. Na de invoering van deze wet ziet men een overgang naar andere normen van bedrieglijk handelen en er ontstaat onder de juristen strijd over de vraag, hoe men het bedrieglijke in de concurrentie het meest effectief zal kunnen weren: 1. door bepaalde gevallen in de wet met name te noemen en strafbaar te stellen (enumeratie), dan wel 2. bedrieglijke concurrentie in het algemeen te verbieden.

Het enumeratiesysteem bleek onmogelijk, daar het gezien de vele en gedifferentieerde beschikbare concurrentiemethoden teveel uitwijkmogelijkheden zou bieden. Uiteindelijk werd dan ook in 1915, op voorstel van het Kamerlid J. P. M. Aalberse, die in zijn proefschrift zich reeds met deze materie had beziggehouden, artikel 328bis in het Wetboek van Strafrecht opgenomen, waarbij iedere bedrieglijke handeling, die ten doel heeft door misleiding van het publiek het debiet uit te breiden, strafbaar wordt gesteld.

Deze regeling, die een eindpunt in de ontwikkeling leek, raakte het wezen van de oneerlijke concurrentie echter niet. Een bedrijf, dat in zijn reclame de aandacht vestigt op een feit omtrent een concurrent, dat objectief beschouwd volkomen waar is, pleegt geen bedrieglijke, doch wel een onbehoorlijke handeling, onbehoorlijk in de zin van maatschappelijk ontoelaatbaar. Ontoelaatbare concurrentie achtte Prof. Houwing dan ook de zuiverste uitdrukking voor oneerlijke concurrentie. Door maatschappelijke toelaatbaarheid als criterium te kiezen vreesde men aantasting van de bestaande rechtszekerheid, want niet altijd is de publieke opinie over wat toelaatbaar is duidelijk te onderkennen. Afhankelijkheid van het toevallige oordeel van de rechter zou het gevolg kunnen zijn.

Niettemin is, zoals bekend, deze stap toch gezet, weliswaar niet door de wetgever, maar door de rechter, nl. bij het bekende arrest van de H.R. van 31 Januari 1919. Bij

¹⁾ Tweede Heroriënteringsweekend voor afgestudeerden van de Nederlandsche Economische Hoogeschool. Het onderwerp „De regeling der mededinging” werd ingeleid door de hoogleraren Mr Ph. A. N. Houwing en H. W. Lambers.

dit arrest werd uitgesproken, dat als onrechtmatig moet worden beschouwd o.a. datgene, wat onzorgvuldig is t.a.v. hetgeen in het maatschappelijk verkeer betaamt. De betekenis van art. 1401 werd door deze uitspraak ingrijpend gewijzigd.

Ging nu inderdaad de rechtszekerheid verloren? Neen, want de rechter, getraind in het toepassen van de wet, kan steunen op de bestaande jurisprudentie en zal alleen een eis tot schadevergoeding toestaan bij een duidelijk gevormde communis opinio. Aldus is het subjectieve element in zijn oordeel zeer beperkt. Bovendien moet alleen de maatschappelijke en niet de zedelijke toelaatbaarheid door de rechter worden beoordeeld.

Na deze historische schets gaf Prof. Houwing een overzicht van de thans bestaande rechtspraak op het gebied van de regeling der concurrentie. Hij onderscheidde de bij de concurrentie gebruikte middelen in de volgende rubrieken:

1. methoden, waarbij men het eigen product tracht te laten doorgaan voor dat van een ander;
2. het, overigens zonder misleiding, profiteren van prestaties of gemaakte kosten van anderen („aanhaken”);
3. reclame, die al dan niet toelaatbaar is tegenover a. het publiek, b. de concurrenten;
4. het profiteren van een door wetsovertreding verkregen voorsprong.

ad 1. Hier is alleen sprake van ontoelaatbare concurrentie, wanneer vaststaat, dat men de bedoeling heeft gehad eigen prestaties voor die van anderen te laten doorgaan. Bij de Merkenwet doen zich complicaties voor, omdat alleen een merk, dat aan bepaalde eisen voldoet, bescherming geniet. Een merk, dat soortnaam is, wordt niet beschermd, omdat het gebruik van de soortnaam vrij moet blijven.

ad 2. Deze methode van concurrentie kan bestaan uit het, met een kleine wijziging, overnemen van een slagzin, verkoopsysteem of vorm van het product. Dit „aanhaken” moet volgens sommigen strafbaar worden geacht, omdat:

- a. diefstal van geestelijke eigendom heeft plaats gevonden;
- b. het „aanhaken” de ontplooiing van energie zou remmen;
- c. imitatie unfair is t.o.v. de concurrent, omdat door uitsparing van door de concurrent gebrachte offers een voorsprong t.a.v. deze zelfde concurrent wordt verkregen.

Prof. Houwing achtte de kracht van deze argumenten niet overtuigend, terwijl hij bovendien de aandacht er op vestigde, dat zodra de wijze, waarop de middelen, waarmee de voorsprong verkregen is, unfair is, daarin, en niet in het aanhaken, de onrechtmatigheid is gelegen.

ad 3. a. Het feit, dat de reclame misleidend is, kan niet het richtsnoer zijn voor de toelaatbaarheid. Immers, elke reclame tracht een veelal ongefundeerde voorkeur te scheppen voor het eigen product. Bepaald onware mededelingen mag men echter niet doen. Wat onwaar is hangt af van de betekenis, welke de mededeler weet, dat de ontvanger aan het bericht zal hechten. De reclame spreekt haar eigen taal. Zolang men zich bepaalt tot algemeenheden zal men niet gemakkelijk onrechtmatig handelen. Zodra men echter onware mededelingen doet of suggereert omtrent concrete feiten van samenstelling, herkomst of prijs van het product handelt men onrechtmatig.

b. Ook reclame t.a.v. concurrenten, gerichte of vergelijkende reclame genoemd, die zich beperkt tot algemeenheden, zal de rechter niet spoedig aantasten. Concrete vergelijkingen met een concurrent, welke objectief waar zijn, worden door de rechter toch in het algemeen maatschappelijk niet toelaatbaar geacht, omdat deze methode tot een ongezone concurrentiestrijd moet leiden.

ad 4. Tot voor kort was de gangbare opvatting, dat slechts bij overtreding van een wetsbepaling, die ten doel heeft de concurrent te beschermen, schadevergoeding kan worden geëist. Nieuwe opvattingen breken op dit terrein thans baan, die niet in de wetsovertreding op zich zelf, maar in het door wetsovertreding een voorsprong nemen een onrechtmatigheid zien.

Inleiding Prof. Lambers: aanvaardbare concurrentie.

Prof. Lambers stelde in zijn referaat, dat aanvaardbare concurrentie moet worden gezien tegen de achtergrond van de gehele economische politiek²⁾.

Men kan een drietal concepties van het begrip concurrentie in de economie onderscheiden. In de eerste plaats is er een groep economen, die de concurrentie wenst te zien als kenmerk voor de gehele economische orde. Sterk doet zich op dit terrein de invloed van de Angelsaksische opvattingen gelden, ten gevolge van het feit, dat zich bij uitstek in de Verenigde Staten opvattingen hebben ontwikkeld, die „free competition” identiek met „free enterprise” willen stellen, hetgeen inhoudt ondernemingswijze productie en individuele verantwoordelijkheid.

De tweede visie op het concurrentiebegrrip is de concurrentie te zien niet als doel op zichzelf, maar als instrument tot regeling van het economisch bestel. Dit instrument wordt gekenmerkt door onpersoonlijke objectieve krachten, die uitgaan van vraag- en aanbodsituaties, waarbij grote mate van keus bestaat, door het bestaan van een groot aantal gelijkwaardige marktpartijen aan beide zijden van de markt en de verhandeling op deze markt van een reeks gelijkwaardige producten. In een zo gedefinieerde situatie leidt de concurrentie tot het tot stand komen van de aequatieprijs, waarbij gevraagde en aangeboden hoeveelheden aan elkaar gelijk zijn. Omtrent deze conceptie van de concurrentie als ideaal richtsnoer is twijfel gerezen. Het aantal praemissen, dat aan dit betoog ten grondslag ligt, is zo groot, dat geen enkele feitelijke situatie met het theoretisch beeld ooit in overeenstemming kan worden gebracht.

Zo komen we aan de derde visie op het concurrentiebegrrip: concurrentie als criterium voor de marktstructuur. Chamberlin³⁾ komt de eer toe als eerste het begrip van de volledig vrije mededinging uitputtend te hebben omschreven. Een drietal voorwaarden kan men stellen, wil men van volledig vrije mededinging kunnen spreken:

1. tweezijdige beweeglijkheid van de productiefactoren;
2. het bestaan van een groot aantal gelijkwaardige marktpartijen, daardoor elke koper en elke verkoper alternatieven biedend;
3. afwezigheid van enige voorkeur voor de wederpartij anders dan uitsluitend op economische gronden.

In de praktijk zal aan geen van deze drie vereisten volledig zijn voldaan. Zo poogt Chamberlin te komen tot de alom geldigheid van het door hem geponeerde stelsel der monopolistische concurrentie.

Voor een klein land met veel bindingen als het onze doet de door Chamberlin geschetste situatie zich in een aantal gevallen zeker voor. Hierbij legde Prof. Lambers de nadruk op het bestaan van sterke persoonlijke voorkeur voor bepaalde leveranciers in alle fasen van het productieproces ten onzent.

Bij deze problematiek komt dan nog het vraagstuk van de aanvaardbaarheid der mededinging. Wat houdt dit begrip aanvaardbaarheid in en wat zijn de criteria er voor?

²⁾ De literatuur is recent. Lezers, die op het probleem willen ingaan, mogen wij verwijzen naar J. M. Clark „Toward a concept of workable competition”, Am. Econ. Review, Juni 1940, blz. 241; C. D. Edwards, „Maintaining competition”, New York 1949; J. Markham „An alternative approach to the concept of workable competition”, Am. Econ. Review, Juni 1950, blz. 349; Prof. Dr P. B. Kreukniel „Aanvaardbare mededinging”, De Economist, 1951, blz. 1.

³⁾ „The theory of monopolistic competition”, Cambridge, Mass. 1948, 6e druk.

In een ruilverkeersmaatschappij is practisch een ieder producent, in de betekenis van ter beschikking steller van productiefactoren, en consument. Is dan niet producentenbelang identiek met consumentenbelang? Evenwel, is de aandacht der consumenten diffuus, gericht op vele artikelen en mogelijkheden, de aandacht der producenten is sterk geconcentreerd op een kleine sector uit dat gehele veld. Zien wij het zo, dan betekent aanvaardbare concurrentie voor de consument, dat er te zijner bescherming dienen te bestaan:

- a. grote keuzemogelijkheid tussen aanbieders;
- b. het bestaan van lage prijzen.

Voor de producent houdt aanvaardbaarheid echter iets anders in: voor zover hij reeds ter markt aanwezig is, betekent aanvaardbaarheid het bestaan van een zodanige situatie, dat hij kan blijven bestaan: aanvaardbare concurrentie is voor hem minimale concurrentie.

Naast de ter markt aanwezige aanbieders moeten wij bezien de potentiële aanbieders: voor hen impliceert aanvaardbaarheid toetredingsmogelijkheid bij identieke kostenstructuur. Een politiek, gericht op het openhouden van de mogelijkheden van toetreden, zorgt voor toeneming van het aantal alternatieven en werkt derhalve mede gunstig voor de afnemers op deze markt.

Wij kunnen de aanvaardbaarheid tenslotte zien van de gezichtshoek van de Overheid uit. Tot nu toe was dit gezichtspunt grotendeels identiek met het eerste: het consumentenbelang. Mededinging is evenwel een middel: hoe past de concurrentie als instrument voor de doeleinden, die wij ons voor onze economische politiek hebben gesteld? Als doeleinden zijn mogelijk: maximale fysieke productie (Adam Smith) of volledige werkgelegenheid, of redelijke inkomensverdeling. Willen wij maximale productie, dan is misschien monopolie zeer gewenst! Bij volledig vrije mededinging is de mogelijkheid zeer reëel, dat bij plotseling sterk opkomende vraag naar een bepaald product (nouveau's) veel producenten de fabricage entameren, veel productiemiddelen aantrekken. Zakt nu de vraag in, dan ontstaan grote verliezen. Een monopolie had zodanige overbezetting voorkomen.

Enorme voorinvesteringen, research en dergelijke kosten zijn alleen lonend, indien in een aanloopperiode een monopoliepositie kan worden ingenomen. Spreker verwees in dit verband naar het ontwerp van de Nederlandse Bedrijfsvergunningswet.

Vragen wij naar het reëel inkomen, dan kunnen wij ons stellen op het standpunt van de bevorderaars der vrije mededinging à outrance, maar ook kan men een licht stijgend prijsniveau voorstaan onder invloed van monopolistische tendenties, wanneer op deze manier de productie snel toeneemt. Schumpeter wijst er in zijn „Capitalism, Socialism and Democracy”⁴⁾ op, dat men niet al te bevreesd voor het monopolie moet zijn, misschien is het juist het monopolie, dat de meest stimulerende werking op de ontwikkeling van de techniek uitoefent. Het consumentenbelang mag dus nooit uitsluitend richtsnoer voor de overheidspolitiek zijn. De Overheid zal de verschillende tegenstrijdige belangen af moeten wegen.

Resumerend kunnen wij zeggen: aanvaardbare mededinging betekent voor de consument aanvaardbare beperking van de mededinging, voor de producent aanvaardbare doorwerking van de mededinging, voor de Overheid aanvaardbare werking van de mededinging.

Prof. Lambers wees er op, dat wij moeten komen tot een lijst van de voornaamste criteria voor aanvaardbaarheid van de beperking van de mededinging. C. D. Edwards somt een zevental punten op, waarvan wij de twee voornaamste zullen bezien.

In de eerste plaats gelijkheid van prijs aan „long run marginal cost”, d.w.z. het beloop der marginale kosten, wanneer in de capaciteit wisselingen kunnen optreden. Wil aan deze gelijkheid worden voldaan, dan is kennis van de diverse technische productiemogelijkheden en de consequenties daarvan voor de kosten een absoluut vereiste. Ziet men uitsluitend naar de „short run marginal cost”, de marginale kosten bij een gegeven capaciteit, dan kan een situatie van moordende concurrentie ontstaan binnen een bedrijfstak met grote verschillen in leeftijd en kwaliteit van machinepark bij de diverse producenten. Is de mobiliteit van de productiefactoren gering, dan ontstaat prijsbederf, „cut-throat competition” e.d.

Zo komen wij op het tweede punt: toe- en uittreden tot en uit een markt is het tweede meest essentiële criterium voor het bestaan van aanvaardbare mededinging.

Van eminent belang is de manier, waarop de Overheid in kan grijpen. Prof. Lambers denkt aan een zelfstandig lichaam, dat tot taak zal hebben toe te zien op de verschillende markten en dat inzonderheid de toetredingsmogelijkheid zal hebben te bezien. Samenstelling van een zodanig lichaam uit uitsluitend bedrijfsgenoten acht spreker ongewenst, gezien de houding van bestaande ondernemingen tegenover de nieuwe toetredingen. In de discussie lichte spreker zijn standpunt nader toe; hij denkt zich de samenstelling van deze commissie zodanig, dat experts zowel als vertegenwoordigers van alle facetten van het bedrijfsleven daarin zitting hebben, met sterke nadruk op de laatste groep. Een en ander zal ongetwijfeld leiden tot casuïstiek. Prof. Lambers ziet geen andere mogelijkheid, maar hij acht het voldoende, wanneer een zodanig lichaam zijn aandacht uitsluitend op extreme gevallen concentreert.

Tenslotte wees spreker op het gevaar, de Amerikaanse literatuur te zeer als toonaangevend te zien voor deze gehele problematiek. De feitelijke omstandigheden verschillen van land tot land en wel in het bijzonder tussen de Verenigde Staten en West-Europa zodanig, dat we van een andere „Wirtschaftsgesinnung” voor deze gebieden kunnen spreken, hetgeen zijn consequenties meebrengt voor de in een bepaald land te voeren economische politiek.

Discussie.

Uit de algemene discussie, voor zover deze in het voorgaande niet reeds ter sprake kwam, willen wij tenslotte vermelden het betoog van Prof. Mr J. G. Koopmans, die aandacht vroeg voor de onderlinge wisselwerking tussen de privaatrechtelijke en de economische ontwikkeling. In het bijzonder vroeg spreker of niet de wijziging van de markt vorm zijn stempel op de juridische evolutie binnen art. 1401 B.W. heeft gedrukt. Door het kleiner worden van het aantal marktpartijen krijgt de concurrentie een meer persoonlijk cachet. Zou men nu als criterium voor het ingrijpen door de rechter niet mogen stellen het al dan niet persoonlijke karakter van de gebruikte concurrentiemiddelen?

In zijn antwoord zeide Prof. Houwing geenszins te ontkennen, dat de rechter de invloed van de ontwikkeling van het economisch leven ondergaat. Hij mag zich echter niet laten leiden door overwegingen van economische politiek, daar zijn taak uitsluitend bestaat in het toepassen van rechtsregels, hem door de wetgever verschaft.

Prof. Lambers antwoordde, dat hij het juridische slechts voor een gegeven tijdstip als datum had beschouwd. Op lange termijn zijn ook de rechtsregels aan verandering onderhevig. De nieuwste mededingingswetgevingen zijn bijv. aangepast aan de moderne opvattingen van de prijstheorie (oligopolie).

Hoewel eenstemmigheid tussen de beide inleiders en volledige instemming met het betoog van prof. Koopmans overigens niet werd bereikt, achten wij deze bijdrage tot

⁴⁾ Derde druk, Londen 1950.

de discussie een zeer gelukkige, omdat aldus tegemoet werd gekomen aan het gemis van samenhang tussen de inleidingen, een bezwaar dat wellicht minder gevoeld zou

zijn, indien aan een derde inleider de behandeling van de publiekrechtelijke aspecten van deze materie ware toevertrouwd.

Rotterdam.

H. C. BOS.
J. R. ZUIDEMA.

Amerikaanse oliecontroversen

Indertijd hebben wij in dit tijdschrift het onderwerp „Diepzee-boringen” mogen behandelen. Bij die gelegenheid is tevens aandacht geschonken aan de ernstige moeilijkheden, die in verband hiermede gerezen waren tussen de Federale Unie aan de ene kant en de Staten Californië, Louisiana en Texas aan de andere ¹⁾.

Deze moeilijkheden waren een uitvloeisel van een in 1943 door de Federale Unie genomen beslissing, houdende dat de beschikkingsmacht over de oliehoudende zeegebieden, liggende buiten de kustlijn van Californië, bij de Federale Unie berustte en dus niet bij de desbetreffende Staat. Ze leidden uiteindelijk tot een uitspraak in 1947 van het Amerikaanse Hooggerechtshof, waarbij de Federale Unie in het gelijk werd gesteld.

De Staat Californië legde zich bij deze uitspraak neer. Niet alzo de Staten Louisiana en Texas, die door een uitspraak van het Amerikaanse Hooggerechtshof van 1950 in dezelfde positie werden geplaatst als Californië drie jaren eerder.

Zij wendden zich tot het Amerikaanse Congres, dat bij gewone meerderheid van stemmen een wet goedkeurde, waarbij aan Staten als hierbedoeld de beschikkingsmacht over de olie in aangrenzende zeegebieden werd verleend.

Deze wet werd door een veto van President Truman getroffen. Ze zou daardoor slechts van kracht kunnen worden, indien in beide Huizen van Afgevaardigden een 2/3 meerderheid kon worden verkregen.

Blijkens een beschouwing in „The Christian Science Monitor” van 31 Juli 1951 ²⁾ heeft het Huis van Afgevaardigden, dank zij de bestaande coalitie tussen Dixie-Democraten (afkomstig uit de Zuidelijke Staten) en conservatieve Republikeinen, een wet aangenomen strekkende tot teruggeve van buiten de kustlijn liggende oliegebieden aan de daarvoor in aanmerking komende Staten.

Het gaat hier om een vermoedelijke voorraad van 4 miljard vaten olie.

Alleen van de Staat Louisiana hebben de verschillende petroleumondernemingen 2½ miljoen acres ³⁾ „water” gepacht voor de som van bijna \$ 19 miljoen. Daarnaast heeft de Staat Texas een oppervlakte met een pachtopbrengst van \$ 72 miljoen aan verschillende mijnonderzoekers in gebruik afgestaan. Uiteraard hoopten beide Staten aanzienlijke baten uit royalties te verkrijgen, indien de pogingen der ondernemers succes zouden opleveren.

De bezwaren van de Staat Louisiana tegen de in 1950 gevelde uitspraak richten zich er voornamelijk tegen, dat de Federale autoriteiten tevens beslag wensen te leggen op oliegebieden in baaien en andere gebieden, die op historische gronden immer als delen van de Staat zijn beschouwd.

De vertegenwoordigers van Louisiana beroepen er zich daarbij op, dat in beide uitspraken, die van 1947 en die van 1950, de omschrijving gekozen is, dat het hier gaat om wateren, die zeewaarts gelegen zijn van de laagste waterstand en buiten binnenlandse wateren.

Desondanks hebben Federale autoriteiten op eigen gezag en nog wel buiten aanwezigheid van een officiële afgevaardigde van Louisiana een grenslijn getrokken.

Louisiana is van oordeel, dat aan het Congres zou

moeten worden voorbehouden een demarcatielijn vast te stellen en wijst er verder op, dat de kustlijn van Louisiana aan voortdurende veranderingen onderhevig is. Welke waarborg heeft men, dat de Federale autoriteiten later geen wijzigingen zullen aanbrengen in de thans door hen getrokken grenslijn?

De Staat Texas, die 2.608.000 acres oliehoudend zeegebied zal hebben af te staan aan de Federale Regering, als het Congres ten minste niet anders beslist, komt er met grote kracht tegen op, dat de uitspraak van het Hooggerechtshof ten aanzien van Texas is genomen met 4 tegen 3 stemmen en dat de beslissing is gevallen zonder vertegenwoordigers van Texas te horen. Het Hof weigerde een Staat bewijsmateriaal aan te voeren in een rechtsgeding waarin partijen zo scherp tegenover elkaar staan ⁴⁾.

Men maakte er President Truman een verwijt van, dat hij wel opkwam tegen nationalisatie van olie in Iran maar niet tegen nationalisatie in de Verenigde Staten zelve.

Maar het ernstigste beroep werd gedaan op de plechtige overeenkomst van 1850 tussen het Congres van de Verenigde Staten en dat van de Republiek Texas, die de afstand van de hierbedoelde gebieden uitsluit. De Engelse tekst luidt: „by which the United States agreed that Texas should retain all lands lying within its limits”.

Louisiana, Texas en ook Californië voeren verder aan, dat zij de eigenaren waren van de oliehoudende zeegebieden toen zij tot de Unie werden toegelaten. Meer in het bijzonder legt Texas er de nadruk op, dat het de eigendom verkreeg van 10½ mijl zeegebied in de periode 1836-1845. In die periode toch eiste Texas zijn bestaan als onafhankelijke republiek op, waarbij de vroegere bezitters zich wel moesten neerleggen. De daardoor verkregen rechten werden nadrukkelijk gewaarborgd bij de reeds eerder vermelde overeenkomst.

Andere Staten vielen de agerende Staten bij. Florida bijv. beroept zich op de Spaanse wet, welke heeft gegolden voordat het een deel der Verenigde Staten werd.

Massachusetts zou nooit de Grondwet hebben geratificeerd, zo deze Staat had kunnen voorzien, dat zijn rechten zonder zijn toestemming zouden kunnen worden aangetast.

Van de zijde van het Hooggerechtshof werd bij monde van Rechter Douglas gesteld, dat toen Texas in de Unie werd opgenomen, het ophield een onafhankelijke Natie te zijn. Texas werd een broeder-Staat op dezelfde voet als alle andere Staten. En de overeenkomst, waarop men zich thans meent te mogen beroepen, kwam in alle duidelijkheid neer op het afstaan van een deel der eigen soevereiniteit. De Verenigde Staten toch namen zijn taak over wat betreft handel met het buitenland, het voeren van oorlog, het afsluiten van verdragen, verdediging der kustgebieden etc. Zij en zij alleen traden voortaan naar buiten als vertegenwoordiger der gehele Natie op. Vroegere rechten van Texas op grensgebieden als hierbedoeld zijn op de Verenigde Staten overgegaan.

Het wachten was dus nu op een beslissing van de Senaat, waar men eveneens een 2/3 meerderheid nodig zou hebben om het veto van President Truman ongedaan te kunnen maken.

Wijl men vreesde, dat dit niet zou gelukken, gingen er stemmen op om de zaak aan te houden tot na de komende Presidentsverkiezingen, waarbij de Republikeinen de zege hopen weg te dragen. Deze opzet is nochtans niet met succes

¹⁾ Zie „Amerika's Achillespees” in „E.-S.B.” van 3 Augustus 1949, „Olie-reserven onder de zeebodem” in „E.-S.B.” van 16 October 1949 en „Diepzee-boringen” in „E.-S.B.” van 26 Juli 1950.

²⁾ Nog andere nummers van dit wel-ingelichte blad hebben wij over de onderhavige aangelegenheid kunnen raadplegen (5 Juni 1950, 13 Juli en 16 Augustus 1951).

³⁾ Acre, landmaat = 4.047 m².

⁴⁾ „To introduce evidence in a contested lawsuit”.

bekroond. Een der voornaamste redenen om geen uitstel te verlenen was, dat aan de langdurige toestand van onzekerheid, die op de productie zulk een funeste invloed had, een einde diende te komen.

Zo kwam het dus tot een beslissing in de Amerikaanse Senaat en die viel ongunstig uit voor de Staten Louisiana en Texas. De met zoveel hartstocht bestreden uitspraak van het Amerikaanse Hooggerechtshof blijft derhalve van kracht.

Heeft de pas overleden oud-Minister Ickes, die in 1943 de uitspraak deed, dat de zeegebieden van Californië tot de Federale Unie behoorden en niet tot genoemde Staat, nog voor zijn dood van de beslissing van de Amerikaanse Senaat kennis kunnen nemen? Wij weten het niet, maar wel weten wij, dat zijn uitspraak felle reacties heeft uitgelokt, totdat eindelijk in 1947 het Amerikaanse Hooggerechtshof de Federale Unie voorlopig in het gelijk stelde.

Daaraan was voorafgegaan de proclamatie van President Truman (1946), waarbij de Federale jurisdictie werd uitgebreid over ruim 1.800.000 vierkante kilometer aardoppervlak, liggende buiten de Amerikaanse kustlijnen.

Toch vormde dit alles voor het Amerikaanse Congres geen beletsel om bij gewone meerderheid van stemmen uit te maken, dat alle rechten, welke de Federale Unie zou menen te hebben in de Staten Californië, Louisiana en Texas, aan deze Staten werden overgedragen.

Over de daartoe strekkende wet sprak President Truman, zoals wij gezien hebben, zijn veto uit. Na de besluiten van 1943 en van 1946 (proclamatie) viel niet anders te verwachten.

Hoe het met deze zaak, die de gemoederen zo zeer in beweging heeft gebracht en de petroleumproductie vele jaren heeft doen stagneren, nu verder is gegaan, hebben wij in dit artikel uiteen kunnen zetten⁵⁾. De weg staat nu weer open om de productie flink op gang te brengen.

⁵⁾ Wij maakten hierbij een dankbaar gebruik van enkele nadere mededelingen, ons verstrekt door de „United States Information Service“.

Haarlem.

F. S. NOORDHOFF.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De betalingen, welke bij de ultimo moesten geschieden, werden nog vergroot doordat per 1 April de sinds 1 Januari 1951 geldende creditrestrictiemaatregelen tijdelijk buiten werking werden gesteld. Dit bracht nl. mede, dat die banken, welke nog verplicht debet stonden bij De Nederlandsche Bank, tot aflossing van de betreffende credieten overgingen. Voornamelijk door deze oorzaak daalde de post „voorschotten“ op de weekstaat van De Nederlandsche Bank tussen 31 Maart en 7 April met f 71 mln tot een bedrag van f 37 mln.

De aanhoudende deviezenaanwas leidde er toe, dat de middelen der banken spoedig weer waren aangevuld. De situatie der laatste maanden, bestaande in — grotendeels vergeefs — aanbod van September en langerlopend papier op 1½ pCt en vraag naar kortere termijnen op lagere disconto's, werd hierdoor gecontinueerd. Deze liquiditeitsdrang maakte voorts, dat callgeld ruim bleef aangeboden tegen 1 pCt.

De kapitaalmarkt.

Het koersniveau op de aandelenmarkt heeft zich de laatste weken gestabiliseerd. Op de laatste beursdag van de laatste vier weken bedroeg de algemene index achterevolgens 134,2; 133,6; 133,9; en 133,4.

Ofschoon het publiceren van de exportnota door de Regering er wel op wijst, dat het in evenwicht houden van de Nederlandse betalingsbalans, op langer termijn gezien, geen opgelost, doch integendeel een nog op te lossen probleem vormt, doet de voortgaande stijging van het Nederlandse deviezenbezit de meeste beleggers bij hun mening blijven, dat de gulden „hard“ is geworden, waaruit dan weer een ongunstige stemming voor aandelenbelegging resulteert.

De daling, die vele aandelenkoersen hebben ondergaan, gepaard met de gehandhaafde of enigszins verhoogde dividenduitkeringen, deden het rendement op aandelen de afgelopen maanden sterk stijgen; volgens een berekening van de Rotterdamsche Bank bedroeg dit rendement ult. Maart jl. 6,23 pCt tegen in Maart 1951 4,86 pCt en in Maart 1950 4,85 pCt.

Op de markt voor niet risicodragende beleggingen blijft de stemming nog steeds gunstig. Weliswaar wijst de Herstelbank in haar jaarverslag er op, dat thans evenzeer sprake is van een tekort aan leenkapitaal als aan risicodragend kapitaal, doch de monopolistische invloeden op eerstgenoemde markt zijn momenteel vermoedelijk voldoende sterk om hier een verdere rentestijging tegen te houden.

De 4¼ pCt lening van de Unie van Waterschapsbonden, groot f 5 mln, waarop de inschrijving gedurende de verslagperiode open stond, slaagde. De Gemeente Rotterdam kondigde voorts de emissie aan van f 10 mln 2½ pCt premie-obligaties, waarvan premies en rente tezamen op basis van het huidige maximum van het rentegamma ad 4¼ pCt berekend zijn.

Na een onderbreking van jaren, werd per 2 April jl. de beurshandel in Duitse obligaties en aandelen hervat. Het herstel van Amsterdam als internationaal financieel centrum houdt hiermede weinig verband; dit laatste immers zou het herstel van kapitaaluitvoer van ons land vereisen en daarvan schijnt noch thans, noch binnen een afzienbare toekomst sprake te zijn.

Aand. indexcijfers.	4 April 1952	10 April 1952
Algemeen	133,9	133,4
Industrie	188,6	187,6
Scheepvaart	161,0	161,4
Banken	116,9	117,2
Indon. aand.	42,8	42,7
Aandelen.		
A.K.U.	141	142½
Philips	147½	147½
Unilever	176	177
H.A.L.	153	154½
Amsterd. Rubber	84½	85½
H.V.A.	95	95½
Kon. Petroleum	291½	288½
Staatsfondsen.		
2½ pCt N.W.S.	72½	71½
3-3½ pCt 1947	87½	86½ ¹⁶
3 pCt Invest. cert.	90½	90½
3½ pCt 1951	95½	95½
3 pCt Dollarlening	93½	93½ ¹⁶
Diverse obligaties.		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	93½	93½
3½ pCt Bataafsche Petr.	95½	95½
3½ pCt Philips 1948	93½	93½
3¼ pCt Westl. Hyp. Bank	87	86½

J. C. BREZET.

PROVINCIE ZUID-HOLLAND

UITGIFTE van

f 2.500.000.- 4¼% OBLIGATIËN

in stukken van **f 1000.-**

tot de koers van **100 pCt.**

De INSCHRIJVING op bovengenoemde uitgifte zal op

DONDERDAG 24 APRIL 1952

van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 uur zijn opengesteld bij de kantoren van ondergetekenden

te ROTTERDAM, AMSTERDAM en 's-GRAVENHAGE. Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten zijn aldaar verkrijgbaar.

ROTTERDAMSCHEN BANK N.V.
AMSTERDAMSCHEN BANK N.V.

Wilt U aan Uw personeel WEL pensioenrechten toekennen,
maar NIET zelf het risico dragen,
dat daaraan verbonden is?

en laat U door

Wend U dan tot **63272**

AMSTLEVEN

de voordeligste oplossing geven.

N.V. AMSTERDAMSCH E MAATSCHAPPIJ VAN LEVENSVZERKERING
Nieuwe Spiegelstraat 17 • Amsterdam • Telefoon 63272

Advertentie-opdrachten

voor het volgende nummer
dienen uiterlijk 22 April v.m.
in ons bureau te zijn.

Administratie, Postbus 42,
Schiedam.

HANDEL-MAATSCHAPPIJ

H. Albert de Bary & Co. N.V.

AMSTERDAM-C. • HEERENGRACHT 450

Alle Bankzaken

KAPITAAL EN RESERVES F. 25.000.000

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van Prof. P. Hen-
nipman, Prof. P. B. Kreukniet, Prof. H. W.
Lambers, Th. Ligthart, Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart, Prof. F. de Vries,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50; fr. p. post f 23.60;
voor studenten f 19.—; franco per post f 20.10

Abonnementen worden aangenomen door de
boekhandel en door de uitgevers

DE ERVEN F. BOHN TE HAARLEM

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.)

Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie
14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de Uniegebieden en
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26.—, overige landen f 28.— per jaar.
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per
ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk,
Rotterdam (W.).

Losse nummers 75 cents.